

VEELGESTELDE VRAGEN over de realisatie van Septentrion educatieve projecten

**Studie over de definitie van een organisatie- en
werkingschema van de educatieve centra op het
niveau van het Septentrion-gebied**

**Fase 2: Inschakeling in het netwerk en realisatie van de
Septentrion educatieve projecten**

6, boulevard de Strasbourg
75010 PARIS
Tél. : 01 55 34 99 40 Fax 01 55 34 99 41
Email : contact@abcd-culture.com

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	6
De definitie van een educatief project	7
Vooreerst	8
<i>Wat is een Septentrion educatief project?</i>	8
<i>Hoe worden de doelstellingen van het educatief project bepaald?</i>	9
Voor wie een educatief project realiseren?	11
<i>Welke acties voor welk publiek?</i>	12
Welk soort educatie/interpretatie realiseren?	14
<i>Welke selectiecriteria bepalen de keuze voor een parcours eerder dan een educatiecentrum?</i>	14
<i>Welke functies vervullen?</i>	16
<i>Welke ruimten voorzien voor het educatieve project?</i>	16
<i>Welke naam moet het educatieve project krijgen?</i>	18
Technische projectontwikkeling of hoe een educatief project realiseren 20	
Welke spelers?	21
<i>Op wie beroep doen voor de realisatie?</i>	23
<i>Welke expertise is nodig voor welke educatieve projectvorm?</i>	24
Welke stappen moeten worden gevolgd?	26
<i>Hoe de gemeenteraadsleden en partners van het project mobiliseren?</i>	26
<i>Welke uitvoeringstermijnen voorzien?</i>	27
De haalbaarheid van een educatief project	31
Welke locaties kiezen voor een educatief project ?	32
<i>Hoe een vestigingsplaats kiezen voor het project?</i>	32
<i>Erfgoedlocatie of nieuwbouw?</i>	32
<i>Welke financieringen zijn mogelijk voor de restauratie van een erfgoedlocatie?</i>	33
<i>Welke minimale onthaalcapaciteit voorzien?</i>	33
<i>Welke veiligheids- en toegankelijkheidsnormen?</i>	34
<i>Welke acties plannen voor het onthaal van gehandicapt publiek?</i>	34
Welke educatieve inhoud?	35
<i>Hoe het verleden van de vestingstad in beeld brengen?</i>	35
<i>Hoe de ontwikkeling en de toekomst van de vestingstad in beeld brengen?</i>	35
<i>Wie maakt de educatieve inhoud aan?</i>	35
<i>Wat zijn de stappen in de uitwerking van de educatieve inhoud?</i>	36
<i>Hoe kan men de thema's uitwerken?</i>	36
<i>Welke bronnen gebruiken?</i>	37

<i>Hoe de educatieve teksten opstellen?</i>	37
<i>Op welke eventuele collectie kan men verder bouwen?</i>	39
<i>Welke educatieve media?</i>	39
<i>Welke mediatie-hulpmiddelen?</i>	40
Hoe de werking verzorgen van een educatief project?	42
Hoe een educatief project bezielen?	43
<i>Welke activiteiten voorziet men in een educatief project?</i>	43
<i>Welke personen en functies zijn nodig om een educatief project te ondersteunen en bezielen?</i>	43
<i>Hoe kunnen jongeren worden gesensibiliseerd?</i>	44
<i>Welke instrumenten zijn nodig om een pedagogisch project te starten?</i>	45
Welke werkwijze?	47
<i>Betalend of gratis?</i>	47
<i>Welke openingsuren?</i>	47
<i>Welk soort beheer?</i>	47
<i>Welk statuut aannemen indien het beheer wordt gedelegeerd?</i>	48
<i>Moet een educatief project bewaakt worden?</i>	48
Investerings- en werkingsbudgetten	50
<i>Hoe kunnen deze worden geëvalueerd?</i>	50
<i>Hoe kunnen de werkingskosten worden gedrukt?</i>	50
Lokale verenigingen: hoe kunnen de verenigingen worden ingeschakeld? ..	51
<i>Wat mag men van verenigingen verwachten?</i>	51
<i>Wat mag men niet verwachten van verenigingen?</i>	51
Welke partnerships, welke relaties met de culturele en economische omgeving?	52
<i>Hoe verleidt men het publiek om het educatief project te bezoeken?</i>	52
<i>Welke partnerships aangaan voor de animatie van het educatief project?</i>	52
<i>Welke werken kunnen binnen een partnership worden uitgevoerd?</i>	52
<i>Welke economische omgeving?</i>	53
<i>Hoe kan men het Septentrion-begrip inschakelen in een "Centre d'Interprétation de l'Architecture et du Patrimoine" (VPAH netwerk)?</i>	54
Documentatiebronnen	55
Checklist voor de implementatie van het project	57

Thematische index

Activiteiten

<i>burgerdebatten</i>	17, 22
<i>mediatie-hulpmiddelen</i>	23, 57
<i>pedagogisch atelier</i>	45
<i>pedagogisch boekje</i>	45
<i>pedagogisch project</i>	10, 23, 45
<i>tentoonstelling</i>	26, 45, 49, 55

Actoren

<i>architect</i>	24
<i>decorbouw</i>	24, 26, 38
<i>decorbouwer</i>	24
<i>museumkundige</i>	23, 24
<i>project management</i>	21
<i>projectleider</i>	21, 22
<i>stuurcomité</i>	21, 22, 25
<i>wetenschappelijk comité</i>	21, 22, 36, 57

Doelgroepen 11, 12, 13

<i>gehandicapte personen</i>	34, 43
<i>inwoners</i>	44, 52
<i>jongeren</i>	12, 44

Educatie

<i>artefact</i>	8, 53
<i>collectie</i>	53
<i>definitie</i>	8
<i>educatieve inhoud</i>	9, 57
<i>reliëfkaart</i>	39, 53
<i>thema</i>	5, 9, 53

Partnership 52

<i>bibliotheek</i>	52, 53
<i>dienst stedenbouw</i>	22, 52
<i>dienst voor toerisme</i>	52, 53
<i>economische omgeving</i>	53
<i>lokale verenigingen</i>	44, 51
<i>museum</i>	8, 37, 39, 52, 53
<i>scholen</i>	53
<i>stadsarchief</i>	53

Soort educatief project

<i>bezoekerstraject</i>	8, 10, 14, 19, 24, 27, 43, 44
<i>educatief centrum</i>	8, 10, 14, 24, 27, 43, 48, 49, 50
<i>educatief parcours</i>	8, 10, 14, 19, 24, 27, 43, 47, 48, 49, 53
<i>gedeelde ruimte</i>	8, 10, 14, 19, 24, 27, 44, 48, 49, 50, 52

Voorwoord

Deze reeks Veelgestelde vragen werd samengesteld om de Septentrion-partners zoveel mogelijk informatie te verschaffen met betrekking tot de realisatie van hun educatief project.

Dit document heeft een didactische en praktische opzet.

Het heeft niet als doel definitief antwoord te formuleren op elke vraag die men bij de uitwerking van een educatief project kan tegenkomen – elk project heeft immers eigen, specifieke kenmerken – maar biedt in de eerste plaats een antwoord op de belangrijke vragen die men zich dient te stellen en waarrond men moet werken om een dergelijk project tot een goed einde te brengen.

Dit document is opgevat als **aanvulling** op de Methodologische leidraad « Centre d'Interprétation de l'Architecture et du Patrimoine – Mode d'emploi » [Educatief centrum voor Architectuur en Erfgoed – Handleiding] uitgegeven in 2004 door de Directie Architectuur en Erfgoed van het Franse Ministerie van Cultuur.

Het document is dus samengesteld in de geest van deze handleiding, **met inachtneming van de eigenheid van het Septentrion-netwerk.**

De voorbeelden van educatieve projecten die in dit document worden aangehaald, werden door de Directie voor Architectuur en Erfgoed van het Franse Ministerie van Cultuur en door de Dienst Erfgoed van DRAC Nord-Pas-de-Calais besproken en goedgekeurd.

Dit document “Veelgestelde vragen over de realisatie van educatieve projecten”, evenals het document “Aanbevelingengids voor de inschakeling van educatieve projecten in het Septentrion netwerk” zijn het resultaat van fase 2 van de studie van abcd over de definitie van een organisatie- en werkingsschema van de Septentrion educatieve projecten. Deze twee documenten **vullen elkaar aan** en verwijzen naar elkaar.

De definitie van een educatief project

Vooreerst ...

Wat is een Septentrion educatief project?

Een Septentrion educatief project is een **lokaal, cultureel en toeristisch ontwikkelingsproject** rond het thema van de vestingstad en de stedelijke ontwikkeling in verleden, heden en toekomst.

Een educatief project:

- > vertelt de geschiedenis van de stad;
- > verklaart haar huidige ontwikkeling;
- > sensibiliseert de bezoekers voor haar mogelijkheden en ontwikkelingen.

Wat wil een Septentrion educatief project laten ontdekken?

Het project wil de (regionale, internationale) bezoekers de stad en haar patrimoniale en architecturale rijkdommen laten ontdekken, maar wil de bevolking ook sensibiliseren voor de duurzame ontwikkeling van de stad en rond dit thema uitwisselingen op gang brengen. Op die manier moet het educatief project de inwoners aansporen om actief deel te nemen aan het leven in hun stad.

Het eerste educatieve hulpmiddel van Septentrion is de stad en het stedelijke landschap.

Waarom een educatief project uitwerken?

Een educatief project bevordert het contact tussen de inwoner en zijn stad, evenals de rol van de burger in het begrip van zijn stad en haar ontwikkeling, doordat het project ruimte biedt om voorstellingen en uitwisselingen te organiseren rond stadsprojecten.

Het educatieve project onderscheidt zich als instrument van het museum en is er tegelijk complementair mee, aangezien het geen eigen collecties voorstelt. Het vormt een aanvulling op de bestaande culturele infrastructuur van de regio.

Welke vorm kan een Septentrion educatief project aannemen?

Het project kan verschillende vormen aannemen, die complementair kunnen zijn en uit elkaar kunnen groeien al naargelang de projecten die de stad wenst te steunen:

- > bezoekerstraject (brochure, wegmarkeringen in de stad en omgeving, eventueel een gids);
- > educatief parcours (met visuele informatiedragers);
- > gedeelte ruimte (met andere openbare infrastructuur);
- > educatief centrum (een eigen ruimte).

Zie p. 14 voor de definitie van de verschillende soorten educatieve projecten.

Wat is "educatie" of "interpretatie"?

Educatie is "een communicatieproces dat als doel heeft bij de bezoeker de betekenis en waarde over te brengen van bepaalde aspecten van het cultureel en natuurlijk erfgoed door hem concreet in contact te brengen met voorwerpen, artefacten, landschappen of sites."

"Het eigene van educatie is dat bij de bezoeker het verlangen wordt opgewekt om zijn interesse- en kennishorizon te verruimen en dat hij wordt gestimuleerd om de universele waarheden te ontdekken die achter elke feitelijke vaststelling schuilgaan."

"Educatie is een vormende activiteit die erop gericht is de betekenis van de dingen en hun onderlinge relaties te onthullen door middel van oorspronkelijke voorwerpen, persoonlijke ervaring of diverse andere illustratieve middelen eerder dan door de bezoeker louter te informeren over de feiten."

(Freeman Tilden, *Interpreting our heritage*, 1957)

Van de door Tilden uitgewerkte principes, onthouden we dat educatie:

- > een beroep moet doen op de **ervaring** van de bezoeker;

> een **onthulling** moet zijn, gebaseerd op informatie;
> als doel heeft de bezoeker te **provoceren** eerder dan deze op te leiden;
> als een educatieve activiteit zich tot kinderen richt, moet deze beantwoorden aan een **specifiek programma** en een ander parcours volgen dan dat voor volwassenen.
Het begrip educatie is nog steeds onderwerp van belangrijke discussies over de vraag hoever men kan gaan in de educatieve of interpretatieve reconstructie.

Weke zijn de ambities van een educatief project?

Het Septentrion educatief project zal volgende ambities hebben:

- > exploiteren van de architecturale, patrimoniale en landschap resources van de oude vestingsteden;
- > de bevolking sensibiliseren voor de uitdagingen van de stadsontwikkeling op architecturaal en landschappelijk vlak, met name voor de problemen van duurzame ontwikkeling;
- > pedagogische ondersteuning als hulp bij de analyse en het begrip van de stad en haar omgeving;
- > deelnemen aan de culturele ontwikkeling van de oude vestingsteden.

Wat is er specifiek aan een Septentrion educatief project? Wat moet een Septentrion-partnerstad doen om haar educatief project in het netwerk in te schakelen?

Het Septentrion educatief project past in een grensoverschrijdend netwerk en groeit in een geest van samenwerking en uitwisseling van ervaringen en expertise.

De Septentrion educatieve projecten moeten hun inschakeling in het Septentrion-netwerk duidelijk maken door:

> de educatieve inhoud, via:

- vergelijkingen met de andere Septentrion-steden in het educatieve discours en een voorstelling van het Septentrion-gebied en de Septentrion-partnersteden;
- werk rond de specifieke Septentrion-thematiek “van vestingstad tot duurzame stad” eerder dan een louter historische visie van de kennis die aan het publiek wordt bijgebracht;
- voorwerp van het educatieve project: de zichtbare of toegankelijke elementen van de stad en het stadslandschap zoals deze heden ten dagen te bezichtigen zijn, moeten het eerste educatieve medium zijn.

> de werkmethode, met:

- werk dat gemeenschappelijk met de andere Septentrion-partners wordt uitgevoerd (één of meerdere steden, met het netwerk management);
- het delen van de verworven kennis (gebruik van het Septentrion-intranet);
- het organiseren van tentoonstellingen, activiteiten (pedagogisch, evenementen, ...) binnen het netwerk, of zelfs samen.

Op welke schaal moet een educatief project worden opgevat?

Elke educatief project moet zich inpassen op het niveau van het Septentrion-netwerk en de grensoverschrijdende dimensie ervan respecteren: Frankrijk, België, Nederland.

Hoe worden de doelstellingen van het educatief project bepaald?

Naast de algemene ambitie van Septentrion, moet ook de specifieke doelstellingen van elk educatief project worden bepaald.

Die doelstellingen moeten in de eerste plaats op beleidsniveau worden geformuleerd en moeten in overeenstemming zijn met de projecten en ambities van de stad, met name ten aanzien van de politieke wil die er bestaat om de culturele en toeristische ontwikkeling te bevorderen.

Deze doelstellingen worden bepaald aan de hand van een reeks noodzakelijke vragen, zoals:

- Wat zal de eigenheid zijn van het educatief project ten opzichte van het omringende culturele aanbod?
- In welk opzicht zal het educatief project tegemoet komen aan een vraag van het plaatselijke en/of toeristische publiek?
- Op welke manier past het educatief project in het ruimere ontwikkelingsproject van de gemeenschap?
- ...

*Zie in dit verband het Europese educatieve parcours van **Luxemburg**, de Vauban-route die, via het werk van deze ingenieur, een Europese visie biedt op de stad en het omliggende gebied.*

Elk educatief project moet worden gemotiveerd aan de hand van een referentiedocument voor wat de principes van de realisatie en werking van het educatief project betreft.

**Wat is het “Projet scientifique et culturel (PSC)”
[Wetenschappelijk en cultureel project (WCP)]?**

Dit document stelt het educatief project in zijn geheel voor, als wetenschappelijk project (invalshoek, behandelde discours en thema's, soort museografie en parcours voor de bezoeker) en als cultuurproject (doelpubliek, pedagogisch project, voorziene animatie, enz.). Het is verwant aan een document dat door de Franse musea wordt gebruikt. De globale aanpak van het WCP, die in beginsel bruikbaar en interessant is, kan worden uitgebreid naar de Belgische en Nederlandse partners.

Voor Septentrion educatieve projecten moet het document voor een wetenschappelijk en cultureel project worden aangepast al naargelang de vorm van het project:

> voor een bezoekerstraject en een educatief parcours is het **niet nodig een WCP document als dusdanig op te stellen**, maar moet wel rekening gehouden worden met de vragen die het WCP stelt;

> voor een gedeelde ruimte kan een document verwant aan het WCP worden opgesteld **op basis van de bestaande voorzieningen**, of er kan deel dat specifiek is aan de educatieve ruimte worden opgenomen indien deze in een reeds bestaande voorziening wordt geïntegreerd. Het verband en de coherentie van de voorzieningen met het WCP dienen ook verduidelijkt, en verder moet worden bepaald hoe het geheel gestroomlijnd kan werken en hoe het publiek op doordachte wijze door het gebouw kan worden geleid;

> voor een educatief centrum is het van belang een document op te stellen dat overeenstemt met een **gedetailleerd WCP**, teneinde over een referentiedocument te kunnen beschikken dat als leidraad dient voor de realisatie en de uitbating van het educatieve centrum.

Voor wie een educatief project realiseren?

Welke doelgroepen?

Waarom doelgroepen definiëren?

Bepalen wie de prioritaire doelgroepen zijn van het educatieve project is van cruciaal belang. De doelgroepen zijn immers bepalend voor de educatieve projecten, zowel wat de aangeboden wetenschappelijke inhoud betreft, als wat betreft de mediaondersteuning, communicatiemiddelen en functies die het educatieve project moet vervullen.

Wie bepaalt de doelpublieken?

Het betreft hier in de eerste plaats een **politieke beslissing**; pas daarna kan rond de doelpublieken worden gewerkt.

Een doelgroep uitkiezen betekent niet dat men alle acties naar andere groepen toe uitsluit, maar dat men ervoor kiest zich prioritair toe te spitsen op een bepaald aantal activiteiten voor het geselecteerde doelpubliek.

Men kan meerdere doelpublieken bepalen waarvoor de voorzieningen, meer bepaald de activiteiten, erg verschillend kunnen zijn, ook in de tijd. Activiteiten voor schoolgroepen bijvoorbeeld, worden gedurende het hele jaar georganiseerd, terwijl geleide bezoeken in vreemde talen vooral tijdens schoolvakanties worden aangeboden.

Moet er onderzoek worden uitgevoerd naar het doelpubliek?

Een publieksonderzoek vervangt de politieke beslissing in geen geval. Het onderzoek laat echter wel toe makkelijker te bepalen welke de voornaamste doelgroepen zijn. Het biedt de mogelijkheid te verduidelijken welk het aanwezige publiek is en te bepalen hoe dit het beste naar het project kan worden aangetrokken.

Elke gemeenschap kan een publieksonderzoek starten dat intern kan worden uitgevoerd of waarvoor beroep kan worden gedaan op een extern team.

Wat is een publieksonderzoek?

Er bestaan twee soorten publieksonderzoeken: het publieksonderzoek **vooraf**, vóór de realisatie van het project, en het publieksonderzoek **tijdens** het educatieve project, aan de hand van de verzameling en de analyse van gegevens over het doelpubliek van het educatieve project.

Op die manier wordt informatie verzameld over huidige of toekomstige bezoekers van een locatie of gebied.

In de prospectieve fase van het onderzoek, probeert men te bepalen wat de mogelijke doelgroepen zijn voor het project (zowel uit **kwalitatief** oogpunt: wie zijn ze?, als uit **kwantitatief** oogpunt: hoeveel bezoekers zijn er?) op basis van analogie met andere locaties uit de regio en gelijksoortige locaties (zelfde thematiek, zelfde omvang). Bij het onderzoek wordt eveneens gebruik gemaakt van kwalitatieve en kwantitatieve vragenlijsten om de oorsprong en de verwachtingen van de bezoekers te analyseren.

Tijdens de observatiefase wordt nagegaan of de doelstellingen inzake bezoekersaantallen worden gehaald zodat kan worden ingeschat welke middelen moeten worden ingezet.

Zodra het educatief project is gerealiseerd, is het van belang om over de middelen te beschikken om de doelgroepen ervan te leren kennen door aan het ticketautomaat een regelmatig herhaalde kwalitatieve enquête ter beschikking te stellen (bijvoorbeeld, een keer per jaar gedurende een maand). De regelmatige analyse van de oorsprong en de verwachtingen van de bezoekers biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid om het activiteitenaanbod aan te passen, de communicatie rond het educatieve project anders aan te pakken, partnerships te sluiten.

Welk zijn de verschillende soorten publiek?

Er kunnen verschillende bijkomende onderscheiden worden gemaakt tussen doelgroepen:

> individuele bezoekers of groepen;

- > lokale, regionale, nationale of buitenlandse bezoekers;
- > jongeren tijdens of buiten de schooluren, of volwassenen;
- > eventuele specifieke kenmerken: fysieke of mentale handicap; laag inkomen (maatschappelijke problemen), ... ;
- > graad van voorkennis: publiek zonder voorkennis, studenten, wetenschappers, ...

Welke acties voor welk publiek?

Afhankelijk van het publiek dat men prioritair wil bereiken, moeten de functies van het educatieve project en de ruimten worden aangepast.

Wie ook de betrokken bezoekers zijn, ze zullen altijd duidelijke verwachtingen hebben gebaseerd op de aard van het project.

Onderstaande tabellen geven verschillende verwachtingen weer aan de hand van een bepaalde classificatie van verschillende doelgroepen.

Individuele bezoekers uit binnen- en buitenland
Wie zijn ze? <ul style="list-style-type: none">. Individuele bezoekers, koppels, gezinnen, met inbegrip van gehandicapte bezoekers. Bezoekers uit de regio, binnen- of buitenland. Bepaalde bezoekers spreken de landstaal niet (Frans of Nederlands, afhankelijk van het partnerland). Geen specifieke voorkennis
Wat hebben ze nodig? <ul style="list-style-type: none">. Ze willen informatie die verschillende interpretatieniveaus en –vormen toelaat.. Ze willen informatie in meerdere talen.
Welke principes moeten worden gerespecteerd? <i>Aangepast aan iedereen, toegankelijkheid, vertaling</i>

Lokaal publiek
Wie zijn ze? <ul style="list-style-type: none">. Individuele bewoners, koppels, gezinnen, met inbegrip van gehandicapte bezoekers. Geen specifieke voorkennis
Wat hebben ze nodig? <ul style="list-style-type: none">. Ze willen informatie die verschillende interpretatieniveaus en –vormen toelaat.. Ze willen hun kennis over de stad en meer bepaald over de lokale stedelijke gebeurtenissen uitdiepen.. Ze willen informatie over de lopende stadsprojecten, een discussieplaats, een plaats waar ze voorstellen kunnen doen.. Genieten van regelmatige en vernieuwde activiteiten rond het educatieve project, waaraan ze kunnen deelnemen.
Welke principes moeten worden gerespecteerd? <i>Evolutiviteit. Openstelling voor iedereen en dit zoveel mogelijk. Project waar iedereen zijn steentje toe kan bijdragen of waar iedereen zich mee verbonden kan voelen.</i>

Jongeren tijdens de schooluren
Wie zijn ze? <ul style="list-style-type: none">. Schoolgroepen begeleid door hun leerkracht (geschiedenis, aardrijkskunde, ...). 7 tot 18 jaar. groepen van maximaal 30 leerlingen, een begeleider

Wat hebben ze nodig?

- . Een site ontdekken, de stad leren kennen door haar “te beleven”.
- . Een stadsbezoek dat past binnen het schoolprogramma.
- . Activiteiten aangepast aan het niveau van de klas.
- . De mogelijkheid bieden aan de leerkracht om een werk op te geven voor en na het bezoek.

Welke principes moeten worden gerespecteerd?

*Informatie aangepast aan het niveau van de kinderen. Kwaliteit van de geboden informatie.
Bekwame begeleiding, ...*

Jongeren buiten de schooluren

Wie zijn ze?

- . Groepen kinderen buiten de schooluren, met of zonder begeleider (jeugdhuizen, vakantiewerking, “individuele” groepen kinderen , ...)
- . 7 tot 18 jaar
- . Groepen van maximaal 20 personen, niet altijd met een begeleider

Wat hebben ze nodig?

- . Een bezoek “met de sleutel in de hand”, eventueel voorafgaande informatie gegeven door de mediator van het educatieve project.
- . Het bezoek voorbereiden samen met de mediator van de educatieve ruimte.
- . Wat de andere verwachtingen betreft, zie de schoolgroepen.

Welke principes moeten worden gerespecteerd?

*Informatie aangepast aan het niveau van de kinderen. Kwaliteit van de geboden informatie.
Bekwame begeleiders, ludieke activiteiten, ...*

Wetenschappers, onderzoekers, studenten, ...

Wie zijn ze?

- . Individuele professionele wetenschappers of amateurs, studenten geschiedenis, stedenbouwkunde, aardrijkskunde, ingenieur, architectuur; plaatselijke geleerden,...

Wat hebben ze nodig?

- . Zij willen precieze en juiste wetenschappelijke informatie wat ook de vorm van het project is.
- . Thema's kunnen uitdiepen afhankelijk van het type project.

Welke principes moeten worden gerespecteerd?

Wetenschappelijkheid. Verdieping.

Welk soort educatie/interpretatie realiseren?

Welke selectiecriteria bepalen de keuze voor een parcours eerder dan een educatiecentrum?

Wat zijn de verschillende mogelijke vormen van Septentrion educatieve projecten?

> **bezoekerstraject.** Hierbij gaat het om een traject in de stad en haar omgeving, voorgesteld in een brochure, waarbij een gids regelmatig tussenkomt.

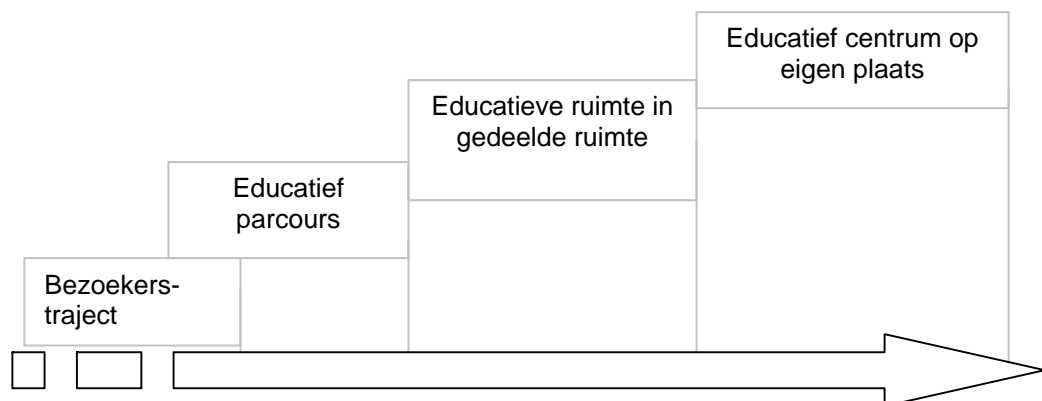
> **educatief parcours.** Nauw verwant aan een bezoekerstraject: het parcours is in de stad aangegeven door middel van panelen waar educatieve uitleg op te lezen staat.

> **gedeelde ruimte.** Educatieve ruimte die in een cultureel centrum of toeristische dienst is ingericht. De ruimte heeft iets weg van een permanente tentoonstelling. Er bestaat dus een link met een ander cultureel project (museum, bibliotheek, ...).

> **educatief centrum,** omvangrijk cultureel en toeristisch project (heeft een aanzienlijke impact op de culturele en toeristische omgeving). Voor Franse partners in het netwerk komt het educatieve centrum in de buurt van het model van de “Centres d’Interprétation de l’Architecture et du Patrimoine” [Educatieve centra voor architectuur en erfgoed] opgericht in het kader van het label “Villes et Pays d’Art et d’Histoire” [netwerk van kunst- en historische steden in Frankrijk].

Hoe de vorm van het project kiezen?

De initiële keuze voor het ene of het andere educatieve project is niet noodzakelijk bepalend voor de verdere ontwikkeling van het project. Een project kan namelijk evolueren van een bezoekerstraject naar een parcours met borden, en vervolgens naar een educatieve ruimte met een gedeelde of eigen ruimte.

*Zie in dit verband het educatieve project van **Montauban**, dat op het hoogste programmaniveau de mogelijkheid voorziet om te evolueren en om de beschikbare ruimten en middelen in de tijd aan te passen.
Le **Pont du Gard** is eveneens een interessant voorbeeld van meerdere educatieve ruimtes die na elkaar zijn ontstaan.*

Het gaat er vooral om de toekomstige educatieve locatie aan te passen aan de grootte van de stad, haar middelen, haar ambities.
In elk geval dient de **kwaliteit** van het educatieve project te **primeren** boven de vorm of de grootte van het project.

Volgens welke parameters moet het educatieve project worden afgemeten?

- > de **culturele en toeristische ambitie** van de gemeenschap voor het project;
- > de **financiële middelen** van de stad, zowel wat betreft initiële investering, als wat betreft de werkingskosten van het educatieve project;
- > het bepalen van **doelpublieken**;
- > de **coherentie met het globale project van het gebied** (op het niveau van de stad, de gemeentes of het land);
- > het succes van het educatieve project, zijn **legitimiteit** bij de doelgroepen en professionals.

Welke functies vervullen?

Welk zijn de functies van een educatief project ?

Afhankelijk van de projectvorm kunnen binnen een educatief project vier grote functies worden onderscheiden:

- > informeren;
- > tentoonstellen;
- > opleiden;
- > documenteren;

Welke educatieve vormen kunnen aan die verschillende functies beantwoorden?

Daarvoor kan een educatief project uit meerdere soorten “ruimten” bestaan:

- > een traject in de stad;
- > een uitgestippeld parcours met permanente bewegwijzering;
- > een permanente tentoonstelling;
- > tijdelijke tentoonstellingen die ten minste een keer per jaar worden aangepast;
- > een ontmoetingsplaats voor debatten en conferenties;
- > een ontvangstruimte voor pedagogische ateliers die open staan voor jongeren (tijdens en na de schooluren);
- > een documentatiecentrum.

Hoe de te vervullen functies kiezen?

De keuze van de functies die door een educatief project worden vervuld, hangt af van de grootte van de stad, van de reeds bestaande voorzieningen, van het beschikbare personeel voor activiteiten, en van de politieke motivatie en wil.

De keuze van de voornaamste doelpublieken bepaalt mede de functies die prioritair moeten worden vervuld. De keuze om zich op onderzoekers te richten impliceert bijvoorbeeld de oprichting van een documentatiecentrum met een werkruimte.

Welke functies moeten zeker worden vervuld?

De Septentrion educatieve projecten moeten ten minste de functie van **ontdekking van de stad en haar omgeving** vervullen en zoveel mogelijk **pedagogische activiteiten** organiseren op een overdekte plaats, zodat schoolgroepen er uitleg kunnen krijgen en pedagogische activiteiten kunnen worden georganiseerd.

Het is eveneens nodig **de mogelijkheid open te houden om in de toekomst nieuwe functies te ontwikkelen.**

Welke ruimten voorzien voor het educatieve project?

De voorziene functies voor het educatieve project bepalen welke ruimten nodig zijn.

Hoe is een educatief centrum georganiseerd?

Het educatieve centrum kan verschillende ruimten omvatten, zoals hieronder beschreven, volgens de functies die het project vervult. De ruimten kunnen evenwel worden gehegroepeerd en aangepast, afhankelijk van het educatieve project.

> *Onthaalruimte.* Deze ruimte omvat een algemeen onthaal, een onthaalruimte voor groepen, vestiaires en sanitaire voorzieningen, en een rustruimte.

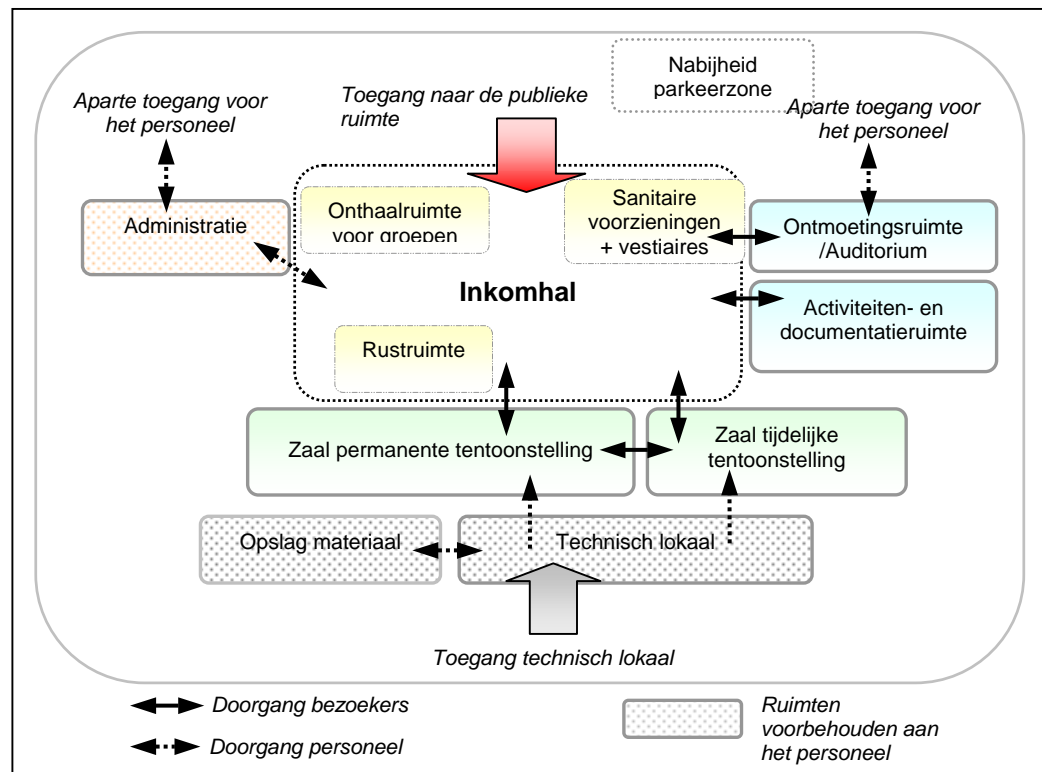
> *Tentoonstellingsruimte.* De tentoonstellingsruimten zijn rechtstreeks toegankelijk via het onthaal. De tentoonstellingsafdeling moet over een apart technisch lokaal beschikken. Er moet voor een vlotte verbinding worden gezorgd tussen de permanente en de tijdelijke tentoonstelling om de doorgang van de bezoekers te bevorderen. De tijdelijke tentoonstellingsruimte moet voor het publiek afgesloten

kunnen worden wanneer er geen tentoonstelling loopt. De ruimte voor tijdelijke tentoonstellingen kan worden aangepast om conferenties en stadsdebatten te organiseren.

> *Activiteitsruimte.* Deze ruimte bestaat uit een pedagogisch atelier en eventueel een conferentielokaal. De ruimte is toegankelijk voor schoolgroepen en individuele personen vergezeld van een begeleider. Het pedagogische atelier is bedoeld voor schoolgroepen en groepen kinderen buiten de schooluren. Het is ontworpen voor initiatieactiviteiten over de geschiedenis van de stad en haar omgeving, en over de huidige stedelijke ontwikkeling. De ruimte is voorzien van aansluitingen voor audiovisuele apparatuur en multimedia. Er kan eveneens een documentatieruimte op de ruimte zijn aangesloten om studenten, onderzoekers en het grote publiek te ontvangen.

> *Administratieruimte.* In dit gedeelte zijn de kantoren van het personeel ondergebracht. Het personeel heeft een aparte ingang. De administratieruimte is niet voor het publiek toegankelijk, tenzij op uitnodiging.

Voorbeeld van een functioneel schema van een educatief centrum dat het geheel van mogelijke functies aanbiedt.

Welke gemeenschappelijke ruimten inrichten in geval van gedeelde ruimte?

Afhankelijk van de voorzieningen van de educatieve ruimte, kunnen de openingsuren- en dagen min of meer gezamenlijk worden georganiseerd.

Het verdelen van bepaalde ruimten kan problemen veroorzaken wat betreft openingsuren, beheer of verantwoordelijkheid (bijvoorbeeld, wie is verantwoordelijk voor het personeel van het algemene onthaal). Het is dus nodig om de beheerswijze van de afzonderlijke entiteiten en die van de gedeelde ruimten vast te leggen.

Onthaalruimte. Dit is een ruimte die gemeenschappelijk is voor de verschillende entiteiten die in het gebouw zijn gehuisvest. Zelfs als deze verschillende werkwijzen hebben (openingsuren, gericht op andere gebruikers), blijft het belangrijk over een gemeenschappelijke ruimte te beschikken die de identificatie van de voorziening of het project vergemakkelijkt. Het volstaat een algemeen onthaal te openen zodra een van de centra open is. Het is de draaischijf naar de verschillende entiteiten en projecten toe; bewegwijzering is hier zeer belangrijk.

Indien de gemeenschappelijke voorzieningen niet bedoeld zijn voor publiek buiten de educatieve ruimte, is het nodig zo goed mogelijk een rechtstreekse toegang te voorzien vanuit de publieke ruimte die ervoor zorgt dat de openingsuren worden gerespecteerd.

Welke ruimten voorzien voor een bezoekerstraject en een educatief parcours?

De realisatie van een bezoekerstraject of een educatief parcours impliceert de voorziening van een minimum aan ruimten en straatmeubilair:

- > een parkeerterrein aan het begin van het traject of parcours;
- > een rustplaats/ontspanningsplaats in het midden van het parcours met banken en vuilbakken, idealiter geplaatst in een vesting van de stad;
- > vuilbakken op geregelde afstanden op het parcours;
- > bewegwijzering die het vervolg van het traject of parcours aangeeft;
- > een beschutte plaats waar een groep kan schuilen.

Welke naam moet het educatieve project krijgen?

Deze vraag stelt zich alleen voor een educatieve ruimte, of deze nu gedeeld is of uit een zelfstandig educatief centrum bestaat.

Aangezien een educatief project niet kan worden beschouwd als een museum dat collecties in zijn bezit heeft en de criteria van het ICOM moet respecteren (Internationale Museumraad), is het uitgesloten een educatief project een "museum" te noemen.

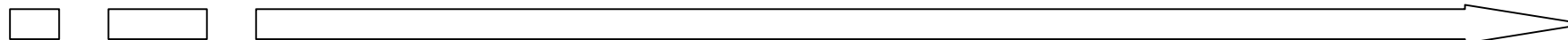
Dan stelt zich de vraag: wat verstaat het publiek onder de term "educatief"? De specifieke betekenis waarnaar binnen deze context wordt verwezen, is weinig bekend bij het grote publiek, zowel nationaal (Frans, Belgisch of Nederlands, afhankelijk van de partner) als internationaal (met uitzondering van Canada waar de Franse term "centre d'interprétation" ingeburgerd is).

Het is in elk geval mogelijk een **eigen naam voor het educatieve project** te verzinnen, die aantrekkelijker klinkt dan de term "educatief" die dan in de ondertitel dient vermeld. Bijvoorbeeld: "Erfgoed ruimte – educatieve ruimte" enz.

Voor vele bestaande educatieve projecten werden specifieke namen gekozen. Bijvoorbeeld: *Horizons de Cassel*, *espaces muséographiques du Pont du Gard*, *Mémoires de Garrigues* (voor het educatieve parcours van de omgeving van Le Pont du Gard).

Onderstaande tabel is een vergelijkende samenvatting van de verschillende mogelijke projectvormen.

Educatieve vorm	Bezoekerscircuit	Educatief parcours	Gedeelde ruimte	Educatief centrum
Doelstelling	De ontwikkeling en uitbreiding van de stad doen ontdekken door middel van een wandeling met uitleg.		Alle gegevens over de stadsgeschiedenis verzamelen, een sensibiliseringsruimte oprichten, een ruimte inrichten waar de ontwikkeling van de stad wordt geïllustreerd	Alle gegevens over de stadsgeschiedenis verzamelen, een plaats creëren waar men zich kan uitdrukken en waar gediscussieerd kan worden over de stadsprojecten.
Soort ruimte	De hele stad op basis van het versterkte erfgoed (stedelijke, landelijke omgeving, vestingwerken, ...).		Onthaalruimte voor groepen en een algemeen onthaal van de gedeelde ruimte Permanente tentoonstelling Eventueel tijdelijke tentoonstelling	Permanente tentoonstelling Tijdelijke tentoonstellingen (2 per jaar) Pedagogische activiteitenruimte Documentatiecentrum Ontmoetings- / vergaderruimte
Educatieve middelen	<ul style="list-style-type: none"> > Brochures om het bezoek te leiden. > Meertalige teksten. > Eventueel enkele borden in de stad. 		Meerdere educatieve en interpretatieve media Permanente tentoonstelling, met de voorstelling: <ol style="list-style-type: none"> 1/ van het netwerk, van de historische en stedelijke specificiteit van het Septentrion gebied; 2/ van de plaats van de stad binnen het netwerk; 3/ van de ontwikkeling van de stad, met de uitwerking van een of meerdere thema's; 4/ van de stadsprojecten (regelmatig te vernieuwen voorstellingen). 	
		<ul style="list-style-type: none"> > Educatieve panelen > Kaart van het gebied > Stadsschriften > Oriëntatietafel 		Verband met het educatief parcours
Activiteiten	Geleide bezoeken voor groepen volwassenen en schoolgroepen		Geleide bezoeken voor groepen en voor individuele personen	Geleide bezoeken voor groepen en voor individuele personen Pedagogische ateliers
Human resources	Erkende gidsen voor geleide bezoeken Gidsen voor de steden van het Franse netwerk Label Villes et Pays d'Art et d'Histoire		Een externe erfgoedbeheerder	Een voltijdse professionele mediator In Frankrijk, een architectuur- en erfgoedbeheerder voor de steden van het Franse netwerk VPAH
Opening	Heel het jaar door		Deeltijds in de week / weekend / schoolvakanties. Varieert afhankelijk van het personeel en de gedeelde voorzieningen	Het hele jaar door

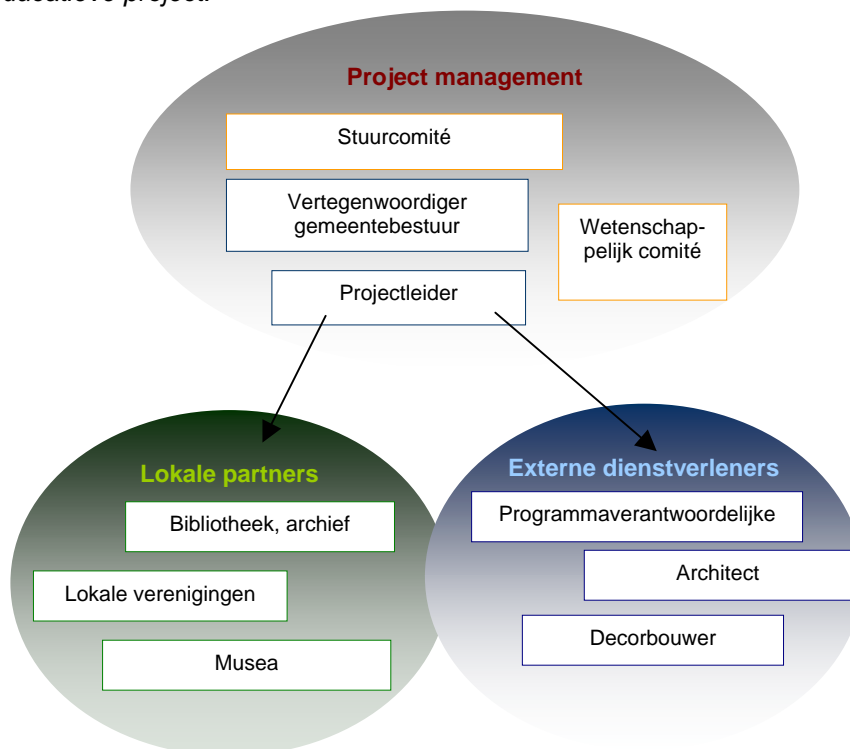
Technische projectontwikkeling of hoe een educatief project realiseren

Welke spelers?

Een educatief project vereist de tussenkomst van drie soorten spelers:

- > project management dat het project leidt;
- > degenen die het project ontwikkelen en realiseren;
- > de lokale partners

Onderstaand schema geeft de relaties weer tussen de verschillende spelers van het educatieve project.

De sturing van het project, waarmee het project management is gelast, wordt geleid door meerdere personen:

- > de verantwoordelijk van het gemeentebestuur (vertegenwoordigt de opdrachtgevende gemeenschap);
- > het stuurcomité;
- > het wetenschappelijke comité;
- > de projectleider.

Wat is de functie van het project management?

> het **project management** is de opdrachtgever van het educatieve project, meer bepaald de stad of de groep gemeentes voor de Septentrion partners. Het vormt de "eerste" beslissende instantie. De vertegenwoordiger van het gemeentebestuur, bijgestaan door de projectleider, brengt op regelmatige tijdstippen verslag uit aan het management over de ontwikkeling van het project.

Wat is de functie van de vertegenwoordiger van het gemeentebestuur?

> de **vertegenwoordiger van het gemeentebestuur** is de schepen voor cultuur, toerisme of stadsplanning van de Septentrion partnerstad. Hij is door de stad gemachtigd om het project in zijn geheel te beheren, hij neemt de beslissingen zodat het project goed verloopt en brengt op regelmatige tijdstippen verslag uit aan de gemeenteraad over de voortgang van het project.

Wat is de functie van het stuurcomité?

> het **stuurcomité** staat borg voor de goede voortgang van het project en keurt de verschillende fases goed, van definitie tot realisatie van het educatieve project. Het past de projecten indien nodig aan in functie van elk van die hoofdfases. Het bestaat uit: vertegenwoordigers van het project management – de burgemeester zit het stuurcomité voor -, hoofdfinanciers en partners die met het educatieve project zijn geassocieerd (vertegenwoordigers van het Ministerie van cultuur - DRAC voor Frankrijk – regio, departement; vertegenwoordigers van de RDMZ of Stichting Natuurmonumenten voor Nederland, ...), hetzij maximaal een tiental personen. Het kan in bepaalde gevallen personen uitnodigen in functie van de fase waarin het project zich bevindt (conservator van het museum, lid van het rectoraat, verantwoordelijke van de Dienst Stadsplanning, ...).

Wat is de functie van het wetenschappelijk comité?

> het **wetenschappelijk comité** zorgt voor de wetenschappelijke onderbouw en kwaliteit van het project en kan de projectleider bijstaan bij het verzamelen van wetenschappelijke bronnen. Het staat in voor het herlezen van alle teksten die binnen het kader van het educatieve project worden opgesteld. Het bestaat uit personen die niet uit de stad zelf komen (5 tot 7 personen):

- > universitair;
- > institutioneel verantwoordelijke bevoegd voor erfgoed en stedelijke ontwikkeling;
- > een vertegenwoordiger van het netwerk management (zie de "Aanbevelingengids voor de inschakeling van educatieve projecten in het Septentrion netwerk").

Wat is de functie van de projectleider?

> de **projectleider** is onmisbaar voor de realisatie van een educatief project. Hij moet:

- > het werk van de verschillende gesprekspartners **coördineren**;
- > instaan voor de goede **voortgang**;
- > op regelmatige tijdstippen **verslag uitbrengen aan de gemeenteraadsleden** over de ontwikkeling van het project;
- > zeker stellen dat er externe ondersteuning is via het wetenschappelijke comité.

De projectleider kan zijn:

- > **een technisch specialist**: belast met cultuur, stadsplanning, toerisme of verantwoordelijk voor de voorzieningen (museum, bibliotheek), erfgoedbeheerder, ... Dit soort profiel is ideaal aangezien deze een grondige kennis bezit over het vakgebied en inzake projectleiding.
 - > Indien er geen projectleider in de stad beschikbaar is om het hele project op te volgen, is het mogelijk deze taak te delegeren aan een externe dienstverlener (gespecialiseerd agentschap).
- In dat geval is het nuttig vervolgens de overdracht te bespreken met de personen die verantwoordelijk zijn voor de activiteiten van het educatieve project.

Hoe kunnen inwoners meewerken aan het educatieve project?

Het educatieve project, zowel tijdens de ontwerpfase als tijdens de activiteiten, moet een **motor** vormen voor de **mobilisatie van inwoners** in het kader van de stadsontwikkeling.

Deze mobilisatie vindt plaats door het inrichten van controlegroepen of enquêtes onder de bevolking in verband met de realisatie van het educatieve project, teneinde te weten te komen wat de lokale bevolking van het educatieve project verwacht. De informatie die eruit wordt afgeleid, kan worden voorgesteld binnen het kader van educatieve project zelf, meer bepaald in de vorm van een tijdelijke tentoonstelling en door middel van discussies tussen inwoners.

De voorstelling van de stad, haar vestingwerken en haar ontwikkelingen door de inwoners zelf kan eveneens een element vormen, dat doorheen het educatieve project wordt gepresenteerd.

Welke functie kunnen lokale verenigingen vervullen?

> **Lokale verenigingen en instellingen** bestaan uit voor het project belangrijke resource-personen. De projectleider kan op hen beroep doen in functie van de noden van het project. Het gaat om heemkundige kringen, milieuorganisaties, de toeristische dienst, de educatieve partners (schoolorganisaties, regionale educatieve instanties, meer bepaald voor de uitwerking van een pedagogisch project). Ze bieden knowhow en specifieke bekwaamheden die het project op verschillende vlakken kunnen verrijken.

In België kunnen VZW's projectleider zijn van een educatief project.

Op wie beroep doen voor de realisatie?

Voor de realisatie van een educatief project is de bijstand van ervaren professionals nodig, teneinde de kwaliteit van de uiteindelijke realisatie te verzekeren. Het is beter beroep te doen op een professional voor een kleiner, maar kwaliteitsvol project dat gaandeweg verder kan worden uitgewerkt.

Beroep doen op externe professionals voor verschillende ontwerpfasen van het educatieve project impliceert een fase van "overdracht" (kennisoverdracht) van het project aan de verantwoordelijken voor de activiteiten, die erg precies moet worden beheerd. Idealiter zijn de verantwoordelijken voor de activiteiten van het educatieve project nauw betrokken bij de ontwerpfase van het project.

Op wie beroep doen voor de ontwikkeling van de inhoud van het educatieve project ?

De museumkundige

- > Hij ontwikkelt de complete museografische en educatieve inhoud.
- > Hij verzamelt de bestaande bronnen over een onderwerp (documentatie-onderzoek) om de thematische lijn of thema's te bepalen waarrond het bezoekerstraject kan worden uitgewerkt.
- > Hij definieert de museumkundige doelstellingen en het parcours van de bezoeker.
- > Hij brengt de verschillende voorwerpen en artefacten samen die het hele opzet illustreren, hij realiseert een iconografisch onderzoek (kan worden gedaan door partners, archivariissen, bibliothecarissen, ...).
- > Hij stelt de teksten op.
- > Hij is de gesprekspartner van de decorbouwer, meer bepaald om de sfeer van de verschillende decors en scènes te bepalen.
- > Hij bedenkt de tijdelijke tentoonstellingen en zorgt voor alle mediatie-hulpmiddelen.
- > Hij bepaalt de doelstellingen en de modaliteiten van de geleide en pedagogische bezoeken.

De programmaverantwoordelijke

De programmaverantwoordelijke werkt het lastenboek uit dat het project management kan gebruiken om de architectuurwedstrijd uit te schrijven. Daarvoor bepaalt hij het toekomstige gebruik van de verschillende ruimten, evalueert hij de technische en architecturale haalbaarheid van de projecten en maakt het een inschatting van de kosten.

Hij voert uit:

- > voorafgaande studies (wenselijkheidsstudie, definitiestudie, haalbaarheidsstudie);
- > het voorprogramma;
- > het gedetailleerde technische programma;
- > de analyse van de geschiktheid van het programmaproject (tijdens de fase van de architectuurwedstrijd en tijdens de uitvoeringsstudies).

Op wie beroep doen voor het ontwerp van de decors?

Dat is moeilijk intern te realiseren, en daarom is het nodig beroep te doen op een externe decorbouwer voor wat betreft de permanente tentoonstelling. De partners die echter over een museum beschikken met een technische dienst voor de tentoonstellingen, kunnen deze taak aan hun bestaande ploeg toevertrouwen.

Wij raden projectmanagers aan enkele voorbeelden te bekijken van educatieve projecten alvorens een studie op te starten over decorbouw.

Ter illustratie: de kost voor de bouw van een decor per m² bedraagt 500 à 1.000 €/m² (zonder BTW en zonder ruwbouw).

De decorbouwer

- > Regisseur van de tentoonstelling, hij interpreteert de museumkundige oriëntaties en zet de scenografische ontwerpen om in de praktijk, in samenspraak met de museumkundige.
- > Hij richt de ruimten in om het tentoonstellingsparcours te organiseren, alsook de verschillende informatiedragers, media en meubels die nodig zijn.
- > Hij coördineert het ontwerp van het decor (design, belichting, grafische vormgeving enz.).
- > Hij stelt het raadplegingsformulier voor de bedrijven op (waarin de verwachte prestatie verder wordt uitgewerkt en dat toelaat de offerteaanvraag op te stellen) en assisteert de projectmanager bij de selectie van ondernemingen.
- > Hij volgt de werf op tot de realisatie.

De ontwikkelaar van het educatief parcours

- Dit kan een stadsontwerper, architect, grafisch vormgever, decorbouwer, landschapsarchitect, ... zijn.
- > Hij ontwerpt het parcours en de essentiële elementen ervan (panelen, ...).
 - > Hij kiest in samenspraak met de projectleider de verschillende etappes van het parcours en stelt een aangepast stadsmeubilair voor.
 - > Hij kan eveneens bijdragen tot de analyse van het stadslandschap.

Op wie beroep doen voor het architecturale ontwerp?

De architect

- > Hij is belast met het renoveren van het gebouw of het oprichten van een nieuw gebouw.
- > Hij staat in voor de uitvoering tot de oplevering.
- > Hij kan eventueel een decorbouwer opnemen in zijn ploeg.

Welke expertise is nodig voor welke educatieve projectvorm?

	Bezoekers- traject	Educatief parcours	Gedeelde ruimte	Educatief centrum
Museumkundige	x	x	x	xx
Programma- verantwoordelijke			x	xx
Architect			xx bij uitbreiding	xx
Decorbouwer		x	xx	xx
Ontwikkelaar educatief parcours		x		

x wenselijk

xx noodzakelijk

Hoe beroep doen op de verschillende expertises?

Om beroep te doen op een externe dienstverlener, is het wenselijk, of zelfs noodzakelijk, meerdere professionele dienstverleners met elkaar te vergelijken. Die procedure kan variëren afhankelijk van de financiële middelen en de geldende nationale wetgeving.

Over het algemeen is het nodig een lastenboek op te stellen, te laten weten aan de voornaamste geïnteresseerden dat er een offerteaanvraag lopende is, en daarna de dienstverlener te kiezen die het beste voldoet aan de criteria (beste verhouding ervaring/methodologie/voorgestelde ploeg).

Deze stap vindt plaats op basis van de uitwerking van een lastenboek waarin volgende elementen worden verduidelijkt:

- . de context
- . de doelstellingen en de voortgangsfase van het project
- . het voorwerp van de gevraagde prestatie
- . het verloop van de prestatie
- . de uitvoeringstermijnen
- . de samenstelling van het stuurcomité
- . de in te dienen ontwerptekeningen
- . de modaliteiten en selectiecriteria van de dienstverlener

Offerteaanvraag gepubliceerd in de regionale en/of nationale pers, wedstrijd, ...

Welke stappen moeten worden gevolgd?

De realisatie van een educatief project, net zoals het in praktijk brengen van heel het project, impliceert dat men een bepaald aantal stappen in volgorde uitvoert, erop lettend dat elke stap op het gepaste moment van de voortgangsfase van het project wordt genomen.

In België gelden dezelfde stappen, maar met een grotere overlapping van de verschillende studiefases.

De definitiestudie

> De definitiestudie biedt de mogelijkheid voorzieningen te analyseren afhankelijk van lokale culturele context en die voorzieningen te positioneren. De studie bestaat uit een analyse van de culturele en toeristische context, en van de verwachtingen van de verschillende spelers binnen het gebied.

> De studie bepaalt de politieke, culturele, wetenschappelijke en toeristische doelstellingen van de toekomstige voorzieningen, teneinde tegemoet te komen aan de verwachtingen van het doelpubliek.

> De studie is ook gericht op de vertaling van de doelstellingen in functionele termen.

De haalbaarheids- en programmatiestudie

> Deze studie definieert de verschillende noodzakelijke functies voor de toekomstige voorzieningen, specificeert de functionele relaties die nodig zijn en evalueert de nodige oppervlaktes.

> De studie bepaalt de architecturale haalbaarheid door na te gaan in welke mate de benodigde ruimten en mogelijkheden van de bestudeerde site geschikt zijn om het project te herbergen.

> In de studie wordt een schatting gemaakt van de investerings- en werkingskosten.

> De programmatiestudie mondt uit in de opstelling van het lastenboek voor de architecten.

> Dit is vaak de basis voor de gesprekken van de projectmanager met partners.

Uitschrijven van de architectuurwedstrijd (verplicht vanaf bepaalde bestedingsgrenzen afhankelijk van de nationale wetgeving)

> Laat toe de projectmanager aan te duiden.

> Deze stap geldt enkel voor projecten van educatieve centra met een eigen ruimte of in geval van een gedeelde ruimte met een uitbreiding van het gebouw in nieuwbouw.

Uitschrijven van de wedstrijd voor de scenografie (verplicht vanaf bepaalde bestedingsgrenzen afhankelijk van de nationale wetgeving)

> Kan gekoppeld worden aan de architectuurwedstrijd aangezien bepaalde architecten ook decorbouwers zijn, ook al verdient het aanbeveling om beide gescheiden te houden.

> Voor educatieve ruimten (gedeelde ruimte of educatief centrum in eigen ruimte) moeten is deze stap nodig voor de realisatie van de tentoonstellingsruimten.

Lanceren van offerteaanvragen aan ondernemingen en werf

> De offerteaanvragen kunnen worden gebundeld in één lot of kunnen in gescheiden loten worden uitgeschreven. Bij gescheiden loten moet bijzondere aandacht worden besteed aan de coördinatie van de uitvoering, door de architect, alsook aan de supervisie door de projectmanager.

> De werf omvat enerzijds de realisatie van de werken wat betreft de ruwbouw en de afbouw, die beide afhangen van de architect, en anderzijds de realisatie van de scenografie die afhangt van de decorbouwer. Het is dus aangewezen een onderscheid te maken tussen die offerteaanvragen.

> Werken zullen nodig zijn in geval van een educatieve ruimte (vooral afbouwwerken in geval van een gedeelde ruimte), alsook de realisatie van de scenografie in geval van tentoonstellingsruimten.

Hoe de gemeenteraadsleden en partners van het project mobiliseren?

Waarom beroep doen op een gemeenteraadslid voor een educatief project?

Een educatief project impliceert grote inspanningen, zowel van gemeenteraadsliden als van de partners van het project. Het project kan niet worden gerealiseerd zonder de inzet en de gebundelde energie van vele personen.

Het is dan ook nodig een **stuurcomité** samen te stellen, dat is belast met het opvolgen van het project, zodat alle partijen die betrokken zijn bij de toekomstige werking van het educatieve project rond de projectleider worden geschaard.

Volgens welke methode?

> de voordelen en het belang van het project uitleggen.

De verschillende voordelen uitleggen die een educatieve ruimte of parcours aan een stad kan bieden, al naargelang de gevoeligheden en ontwikkelingsdoelstellingen van de stad:

- uitleg over de stad aan de lokale bevolking, ontmoetings- en discussieruimte, documentatieruimte, ruimte voor pedagogische activiteiten, ruimte voor tentoonstellingen over stedelijke en duurzame ontwikkeling, ruimte voor de voorstelling van stadsprojecten, ...
- toeristische aantrekkingspool in het hart van het erfgoed, beter begrip van het gebied, economische weerslag van de aanwezigheid van toeristen.

> bezoeken aan reeds gerealiseerde educatieve centra organiseren, gesprekken met de ploeg die verantwoordelijk is voor de realisatie en de werking ervan.

Het gaat erom een bezoek te brengen aan “modelprojecten”, maar dan vooral die voorzieningen die, voor wat betreft oppervlakte, werkingsmiddelen en activiteiten, veel overeenkomsten vertonen met het project van de stad.

> de gemeenteraadsliden doorlopend verslag uitbrengen over de voortgang van het project via de voorstelling van de toegepaste methodologie: realisatieplanning, ontwikkeling van het budget, mobilisatie van de actoren en partners van het project, ...

Welke uitvoeringstermijnen voorzien?

De termijnen die zijn aangegeven in onderstaande tabel, omvatten niet de termijnen voor de goedkeuring (door de projectmanager) tussen elke fase van het project.

De aangegeven termijnen zijn louter indicatief en hangen af van de projectdoelstellingen, de projectopvolging, de procedures voor de offerteaanvraag, de uitgeschreven wedstrijden, ...

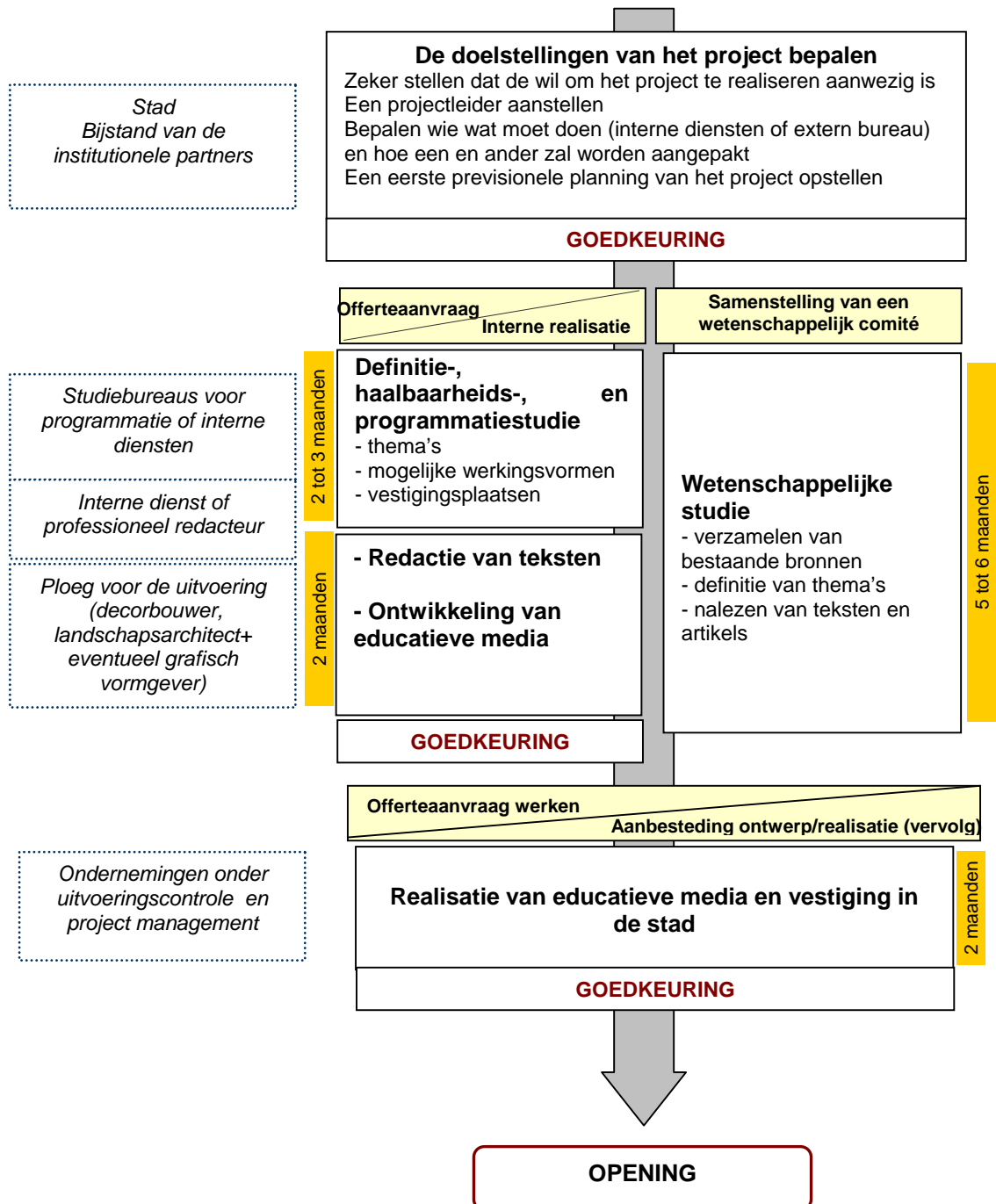
In België bijvoorbeeld, duurt het verkrijgen van een stedenbouwkundige vergunning meestal 6 maanden.

Minimale termijnen voor de realisatie (na de definitieve beslissing om het project te realiseren en de aanduiding van de eventuele dienstverleners)

Bezoekerstraject	3 maanden	Uitwerking van een brochure (maximum 5 pagina's)
Educatief parcours	7 à 12 maanden	Uitwerking van een brochure, uitstippelen van een parcours, te ontwikkelen inhoud, realisatie van panelen
Gedeelde ruimte	12 à 18 maanden	Te ontwikkelen inhoud, scenografie, realisatie van educatieve informatiedragers en werf
Educatief centrum	3 jaar	Te ontwikkelen inhoud, architectuurwedstrijd, scenografie, realisatie van educatieve informatiedragers en werf

Onderstaande schema's geven kort de **noodzakelijke stappen** weer voor het realiseren van een educatief project:

EDUCATIEF PARCOURS

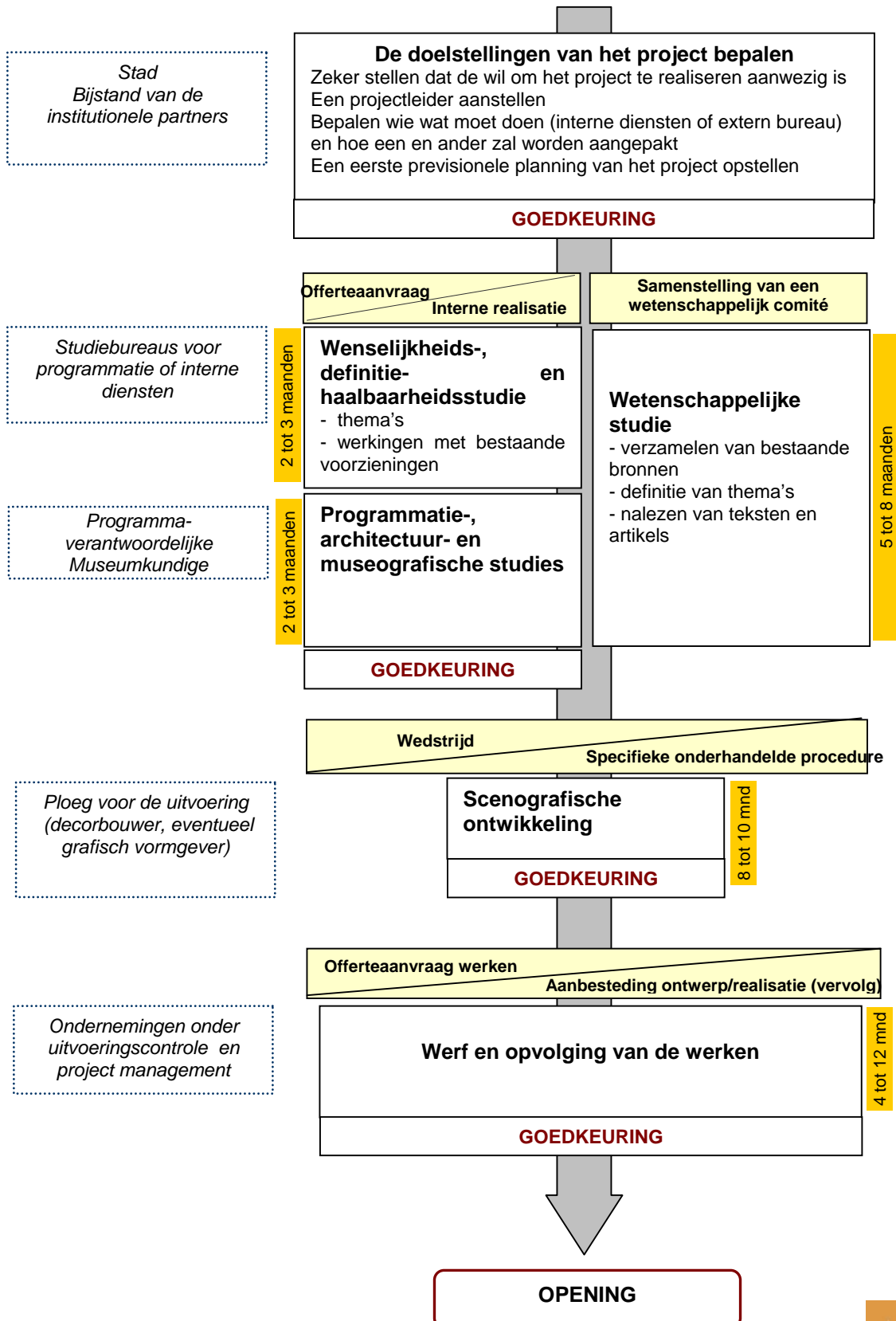

REALISATIE

GEDEELDE RUIMTE ZONDER NIEUWBOUW

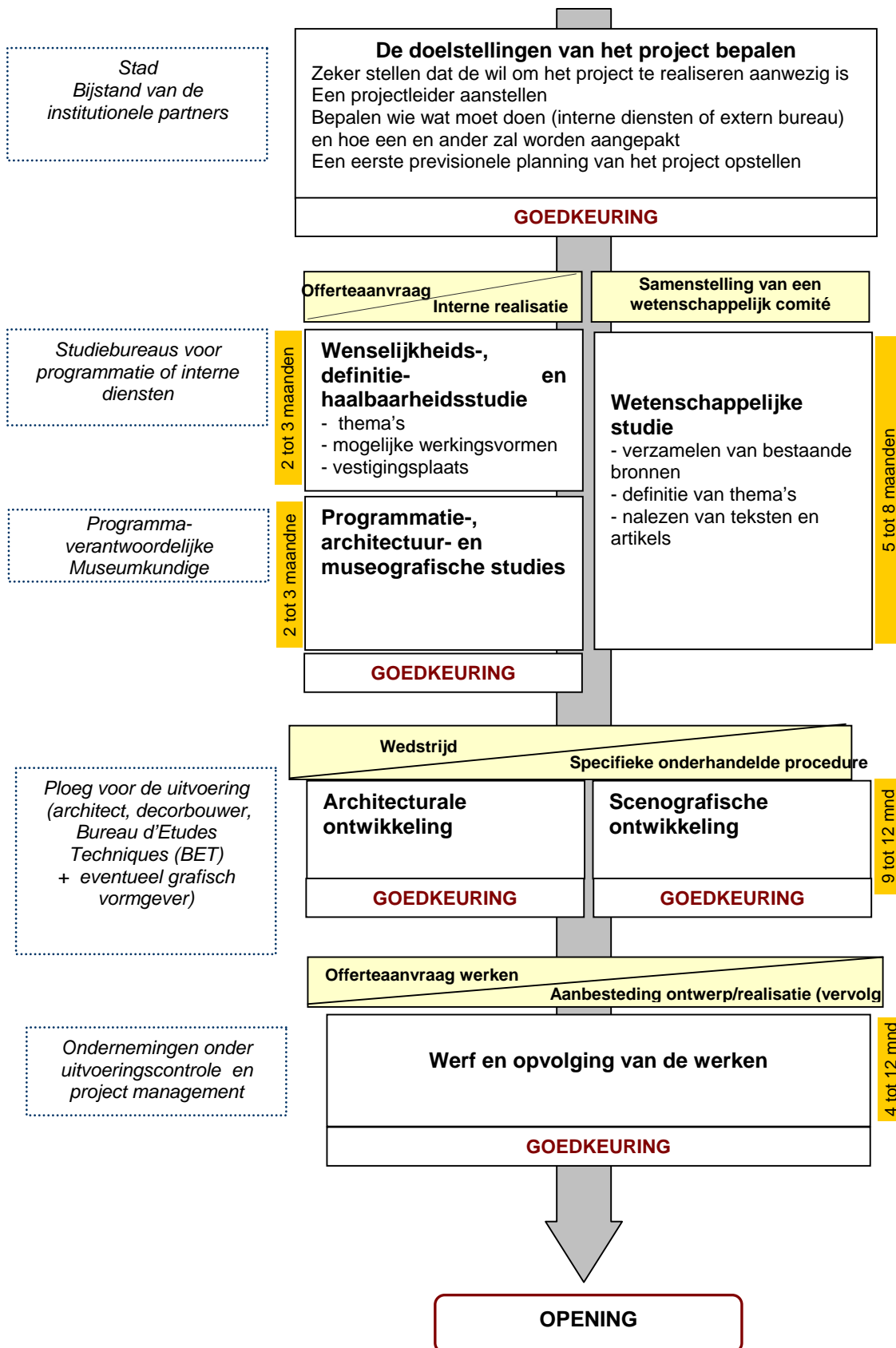
Opmerking: Afhankelijk van de voorzieningen die met het educatieve project worden gedeeld, zal de uitvoering in de praktijk anders verlopen. Indien de gedeelde voorziening wordt gerealiseerd:

- **vóór** het educatieve project
- **tezelfdertijd** als het educatieve project
- **na** het educatieve project

R
E
A
L
I
S
A
T
I
E

EDUCATIEF CENTRUM / GEDEELDE RUIMTE MET NIEUWBOUW

R E A L I S A T I E

De haalbaarheid van een educatief project

Welke locaties kiezen voor een educatief project ?

Hoe een vestigingsplaats kiezen voor het project?

Meerdere criteria bepalen de keuze voor de vestigingsplaats van een educatief project, vooral wat betreft educatieve ruimten, maar ook wat betreft de begin- en eindpunten van educatieve trajecten en parcours:

- > **centrale ligging** in de stad en inpassing in de stadsstructuur (toegang voor voetgangers, parkeerplaatsen in de buurt enz.). De site is idealiter dicht bij instellingen gelegen waarmee een partnership is afgesloten (museum, bibliotheek, dienst voor toerisme, school);
- > **zichtbaarheid**: onmisbaar voor een culturele en toeristische voorziening, want deze bepaalt mede of er veel bezoekers naar het educatieve centrum zullen komen;
- > **toegankelijkheid** voor iedereen (meer bepaald: toegang voor gehandicapten) en **veiligheid** (de locatie moet conform de geldende normen zijn).

Erfgoedlocatie of nieuwbouw?

De vestiging van een educatief project op een plaats met een hoge patrimoniale waarde laat de valorisatie van het lokale erfgoed toe en biedt de mogelijkheid locaties open te stellen voor het publiek, die anders ontoegankelijk zouden zijn.

Toch dient men er op toe te zien dat de erfgoedlocatie voldoet aan de hierboven opgesomde criteria van centrale ligging, zichtbaarheid en toegankelijkheid.

Indien niet aan die voorwaarden is voldaan, verdient het de voorkeur een nieuwe ruimte te bouwen of een ruimte te gebruiken binnen een reeds bestaande voorziening die wel voldoet aan de criteria.

De vestiging in een nieuw gebouw biedt eveneens de mogelijkheid hedendaagse architectuur toe te passen en de dynamiek van de stedelijke ontwikkeling te valoriseren. Zo kan een historisch gebouw met een aanbouw in hedendaagse stijl een sterke symboolfunctie vervullen en als dusdanig bijzonder geschikt zijn voor de vestiging van een educatief project.

Bij de keuze van de gedeelde voorziening dient rekening gehouden met de doelgroepen die men in de eerste plaats wenst te bereiken (bijvoorbeeld dienst voor toerisme voor de toeristische publieksgroepen, en eerder een bibliotheek voor jongeren tijdens de schooluren).

Welke beperkingen hangen vast aan het gebruik van het versterkte erfgoed?

Wanneer een Septentrion educatief project in een onderdeel van het versterkte erfgoed wordt ondergebracht, dan legt deze ruimte door haar aard zelf belangrijke beperkingen op: beperkte ruimte, toegang van buitenaf, toegankelijkheid voor iedereen, veiligheid. Op functioneel niveau stelt zich de vraag of er een verbinding bestaat tussen de verschillende ruimten (meer bepaald wanneer men het project onderbrengt in kazematten of bunkers).

Welke beperkingen hangen vast aan het gebruik van het gebruik van religieus erfgoed?

De aanwending van religieus erfgoed (oude kapel die vandaag niet meer wordt gebruikt) biedt de mogelijkheid over een meer toegankelijke locatie en centraal gelegen te beschikken, waardoor men meer oppervlakte ter beschikking heeft, die bovendien makkelijker in te richten is. De ruimte wordt soms echter wel moeilijk in te richten door de loutere omvang ervan. Vaak gaat dit gepaard met grote renovatiekosten (dakwerken bijvoorbeeld).

Hoe een historische plaats gebruiken?

Het is belangrijk de inrichting te bekijken in functie van de ruimte en in te spelen op de verschillende architecturale eigenschappen:

- versterkt erfgoed: werken op verschillende locaties
- religieus erfgoed: de locatie beperken tot de kern van het gebouw

Opgelet dat de architecturale en scenografische inrichtingen in het kader van het educatieve project de locatie respecteren, meer bepaald: er moeten voorzorgen worden genomen wanneer het gebouw is ingeschreven, geclassificeerd of gesitueerd in een specifieke zone van instandhouding van het erfgoed.

Welke financieringen zijn mogelijk voor de restauratie van een erfgoedlocatie?

Wanneer het gebouw is beschermd als historisch monument, zijn verschillende steunmaatregelen mogelijk, geboden door de overheid of door de verschillende lokale gemeenschappen. Deze bijstand kan financieel of technisch van aard zijn.

Franse partners kunnen bijvoorbeeld rekenen op steun van DRAC of de Algemene Raad (Conseil Général). Men kan zich dan best rechtstreeks wenden tot de regionale dienst voor instandhouding van historische monumenten van DRAC om een mogelijke tussenkomst aan te vragen. Nederlandse partners wenden zich tot de RDMZ.

Indien grote werken nodig zijn, is het soms nodig de werken in de tijd te spreiden, waarbij voor alles de veiligheid en instandhouding van het monument wordt verzekerd.

Welke minimale onthaalcapaciteit voorzien?

De onthaalcapaciteit hangt af van:

- > de **ambitie** van de stad m.b.t. het project;
- > de **functies** die het educatieve project zal vervullen;
- > de **prioritaire doelgroepen**, te bekijken in relatie met de uitgevoerde publieksstudie;
- > de **oppervlakte** van de gekozen locatie, indien voor een reeds bestaande locatie wordt geopteerd;
- > de beperkingen die worden opgelegd doordat men de **veiligheids- en toegankelijkheidsnormen** dient te respecteren (meer bepaald: evacuatie).

Voor schoolgroepen moet men bijvoorbeeld de mogelijkheid voorzien om minimum 30 leerlingen op hetzelfde moment te ontvangen binnen de educatieve ruimte. Indien het doelpubliek uit toeristen bestaat, moet men een ontvangstcapaciteit voor minimaal vijftig personen te voorzien, zijnde het aantal passagiers in een autobus.

Voor wat een educatief traject of parcours betreft, dient de overstap tussen de verschillende deeltrajecten of rustplaatsen zo te zijn ontworpen dat de veiligheid te allen tijde verzekerd is (minimale breedte van voetpaden, rustplaatsen die een gelijktijdige aanwezigheid van 30 à 50 personen toelaten, ...).

Hoe de stroom bezoekers in banen leiden in kleinere ruimten?

In het algemeen moet op voorhand worden nagedacht over de stroom bezoekers, zodat met hen rekening wordt gehouden in het architectuur-, stads- of organisatieplan. Op die manier kan een probleem met de onthaalcapaciteit, dat niet op het niveau van het architectuurplan kan worden opgelost, worden opgevangen op organisatorisch vlak.

Bijvoorbeeld: indien de educatieve locaties en ruimten slechts 30 personen tegelijkertijd kunnen ontvangen, moet men minimaal over onthaalruimten buiten beschikken of over een plaats in de buurt teneinde de verschillende bezoekersstromen efficiënt te beheren.

Welke veiligheids- en toegankelijkheidsnormen?

Bij educatieve projecten (die beschikken over het ERP statuut - Etablissements Recevant du Public – in Frankrijk), moet een bepaald aantal veiligheidsnormen worden nageleefd:

- > het meubilair moet conform zijn met de veiligheidsnormen (voor alle educatieve projecten);
- > nooduitgangen, noodverlichting (voor de educatieve ruimten);
- > minimale breedtes voor de evacuatie van publiek (deur, gang, trap, ...) (voor de educatieve ruimten).

De veiligheidscommissie betrekken bij het project vanaf de ontwerpfase biedt de mogelijkheid op korte termijn de na te leven veiligheidsnormen toe te passen. In elk geval moeten de architecten tijdens de uitvoeringsfase de veiligheidsnormen voor publieke locaties respecteren.

Welke acties plannen voor het onthaal van gehandicapt publiek?

Bij de ontwikkeling van een educatief project is het noodzakelijk de normen wat betreft toegankelijkheid voor gehandicapte personen na te leven.

De Franse Septentrion partners kunnen het *Charte d'accueil des personnes handicapées dans les équipements culturels (Handvest voor het onthaal van gehandicapte personen in culturele voorzieningen)* raadplegen, uitgegeven door het Ministerie van Cultuur.

Op drie zaken moet zeker worden gelet tijdens de ontwerpfase:

- > directe omgeving en toegang tot het educatieve project (toegangshellingen, liften, ...);
- > doorgangen binnen de educatieve ruimte of langs het educatieve parcours;
- > bewegwijzering.

Bij de scenografie moet eveneens rekening worden gehouden met de toegankelijkheidscriteria voor gehandicapte personen, meer bepaald op het niveau van de visuele en akoestische sfeercreatie, de opstelling van verlichting, de opstelling van educatieve dragers en hulpmiddelen. Bepaalde middelen kunnen ook speciaal voor gehandicapten ter beschikking worden gesteld, zoals audiogidsen of "tastbare" schaalmodellen.

Welke educatieve inhoud?

Hoe het verleden van de vestingstad in beeld brengen?

Aan de hand van educatie en interpretatie kan de geschiedenis van de vestingwerken, hun ontwikkeling en uiteindelijke teloorgang zicht- en tastbaar worden gemaakt en geduid. De huidige ontwikkeling van de oude vestingsteden wordt, al is het op niet opzichtige wijze, bepaald door de aanwezigheid van het vestingwerk. Het zijn sporen die de educatie op verschillende wijze kan zichtbaar maken en duiden.

Educatie is gebaseerd op wetenschappelijk, archeologisch en stedenbouwkundig onderzoek, dat evenveel invalshoeken op de stad vertegenwoordigd. Educatie betekent dus het synthetiseren en reconstrueren van de resultaten van het onderzoek en de gemaakte studies. Deze reconstructie kan een concrete vorm aannemen (schaalmodel, paneel, ...), of kan aanleiding geven tot een kunstuitingen (theater, straatkunst, ...). Het is juist de rijkdom van de Septentrion educatieve projecten die het mogelijk maakt om de verschillende educatieve vormen in praktijk te brengen.

Hoe de ontwikkeling en de toekomst van de vestingstad in beeld brengen?

Het educatieve project mag niet enkel de aandacht vestigen op de geschiedenis van de stad, maar moet ook de gelegenheid bieden de ontwikkeling van de stad beter te begrijpen, en daar horen ook de huidige ontwikkelingen bij. In dat opzicht moeten de verschillende stadsprojecten in het kader van het educatieve project kunnen worden voorgesteld:

- > in het kader van een permanente tentoonstelling in de educatieve ruimten;
- > langs de educatieve trajecten en parcours, dankzij onthullende fasen van huidige en vroegere transformaties van de stad.

Deze eigentijdse dimensie resulteert in de twee gevallen in de regelmatige aanpassing van de educatieve media. De scenografie van het educatieve project dient daar rekening mee te houden. Zo kan men overwegen om de tegenwoordige veranderingen van de stad via video voor te stellen, wat het mogelijk maakt de bezoeker kennis te laten maken met de verschillende stadsprojecten. Zo kunnen ook de informatiepanelen worden ontworpen als evoluerende media zodat deze regelmatig kunnen worden vernieuwd en aangepast.

Zie in dit verband de tijdelijke tentoonstellingen gerealiseerd door de Dienst Erfgoed en het Champollion-museum van Figeac. Zij stellen de stedelijke ontwikkeling van Figeac tussen 1900 en 2006 voor, met een laatste deel gewijd aan de werven waar op dit ogenblik nog wordt gewerkt (meer bepaald de werf van het Champollion-museum zodat de heropening ervan wordt voorbereid).

Wie maakt de educatieve inhoud aan?

Het is nodig een referentiepersoon aan te duiden, die zich volledig concentreert op het opstellen van teksten, wat 4 tot 6 maanden voltijds werk kan kosten.

De tijd die men vanaf het begin besteedt om een netwerk van resourcepersonen uit te bouwen, maakt het mogelijk de taak van de verantwoordelijken te verlichten en aan te vullen.

Er dient specifieke redacteur aangesteld. Deze mag geen lokale historicus zijn, noch een universitair en hij moet voldoende afstand kunnen nemen om het verklaringsniveau te bepalen, dat noodzakelijk en interessant is voor de verschillende doelgroepen.

Het behoort tot de taak van het wetenschappelijke comité om een redacteur voor te stellen (dat kan een professional zijn, een journalist, een thesisstudent, ...).

De redacteur is belast met de evaluatie van de verschillende beschikbare bronnen, met de selectie en de rationalisering van die informatie, met het aantrekken van noodzakelijke aanvullende expertise, met de voorstelling van thema's en het schrijven van teksten.

Die teksten moeten een korte, synthetische boodschap bevatten, die voor elk doelpubliek toegankelijk is. Er moeten meerdere redactieniveaus worden voorzien teneinde verschillende mogelijke leesniveaus te presenteren aan de bezoeker.

De redacteur vraagt aan enkele resourcepersonen (universitair, ...) om de inhoud van de verschillende teksten na te lezen en laat de teksten goedkeuren door het wetenschappelijke comité.

Wat zijn de stappen in de uitwerking van de educatieve inhoud?

Een eerste stap bestaat uit het **evalueren van de beschikbare bronnen** op lokaal niveau, met aandacht voor de elementen die reeds door de dienstverleners en Septentrion partners werden aangemaakt, of door universitair, heemkundige kringen, milieuverenigingen en andere lokale spelers. Het gaat erom zowel de resourcepersonen als de beschikbare bronnen te identificeren.

Vervolgens is het belangrijk de informatie te **selecteren** en vervolgens te **rationaliseren** en te organiseren, afhankelijk van de aard van het project en van de thema's.

Elk project heeft baat bij acties die het publiek uitnodigen om actief deel te nemen en te participeren. Zo kunnen bijvoorbeeld, binnen *focus groups* of "lokale clubs", een of meerdere gesprekken worden georganiseerd over de doelstellingen van het educatieve project, zoals deze werden vastgelegd door de gemeenteraad. Die gesprekken kunnen in een of andere vorm worden opgenomen en weergegeven binnen het educatieve project.

Hoe kan men de thema's uitwerken?

Hoe de thema's bepalen?

Het educatieve project moet worden gebouwd rond sterke thema's. Die zijn afhankelijk van de kenmerken van het gebied, meer bepaald in vergelijking met de andere Septentrion steden. Die thema's moeten samenhangen met het ontwikkelingsproject van het gebied en moeten daarom worden gekozen in samenspraak met de politieke verantwoordelijken.

Vooraleer een thema te ontwikkelen, is het strikt noodzakelijk na te gaan in welke mate dit gerechtvaardigd is in functie van de bestaande bronnen, meer bepaald door het thema te onderwerpen aan een test bij de Septentrion partners.

Welke methodologie hanteren?

> het nodige materiaal samenstellen (bibliografie, inventaris van de beschikbare bronnen, chronologie, ...);

> de thema's van het educatieve project ophoofden;

- > de thema's volgens lokale prioriteiten rangschikken;
 - > inleidende fiches opstellen voor de beschikbare documenten;
 - > de inhoud opstellen op basis van studies/onderzoek, seminars, kennisuitwisseling met andere gemeenten, partners, ...
 - > bepalen in hoeverre er zal worden gewerkt rond een of meerdere thema's en welke thema's zullen worden uitgewerkt in samenwerking met andere partners uit het netwerk.
- Voor een persoon die voltijds werkt, kan dit werk 1 tot 4 maanden in beslag nemen.

Welke bronnen gebruiken?

Welke soorten documenten?

Er bestaan meerdere soorten documenten waarop men kan terugvallen: geschiedkundige werken (artikels, boeken, thesissen, ...), bestaande iconografie, archiefdocumenten, panorama's en reliëfkaarten, historische bronnen (verhandelingen van de ingenieurs van het vestingwerk, ...). Om de bronnen terug te vinden, kan de redacteur beroep doen op het wetenschappelijke comité.

Wat betreft de stedelijke ontwikkeling kan de huidige kennis gebrekkig zijn. De redacteur zorgt ervoor dat specifieke kennis wordt opgedaan teneinde de nodige gegevens te verzamelen voor de educatieve boodschap.

Wat betreft het gebruik en de representatie van het vestingwerk kunnen rechtstreekse getuigenissen worden ingezameld bij bewoners, teneinde de boodschap rond het dagelijks leven van de toenmalige inwoners te stofferen (gebruik van bunkers tijdens de oorlog, ontmanteling enz.).

Waar de documenten terugvinden?

De resourcedocumenten moeten op verschillende niveaus worden beschouwd:

- > lokaal (stadhuis, archief, museum, erfgoed, lokale geleerden, verenigingen);
- > buurt (op regionaal niveau);
- > netwerk (op internationaal en nationaal niveau).

Zodra een thema is gekozen, bijvoorbeeld water, moet men binnen het netwerk partners vinden die mogelijk geïnteresseerd zijn door dezelfde thematiek of die rond dat thema werken. Het thema wordt eveneens verrijkt door verder dan het netwerk te kijken, indien in naburige steden gelijkaardige ervaringen bestaan rond de gekozen thematiek. Zo behandelen ook andere educatieve projecten het thema water in Frankrijk (Pont du Gard bijvoorbeeld).

Welke aanvullende expertise aanzoeken?

In functie van het resultaat van de eerste zoektochten naar bestaande resources, moet bepaald worden welke expertise ontbreekt, moet worden aangevuld of overwogen. De expertise kan eveneens worden beschouwd als schakel tussen verschillende lokale, naburige en netwerk gesprekspartners.

Universitair, eventueel specialisten, lokale historici, studenten kunnen tijdens deze fase van inzameling van aanvullende expertise bij elkaar worden gebracht.

Hoe de educatieve teksten opstellen?

Na de verschillende soorten kennis te hebben opgedaan en de thema's te hebben bepaald, moeten de teksten worden opgesteld die het publiek uiteindelijk te lezen zal krijgen. Die teksten zijn te vergelijken met de fiches of duidingsborden opgesteld door de conservator van een museum.

Ze zijn bedoeld voor een gevarieerd publiek (leeftijd, kennisniveau, moedertaal), zodat hier rekening mee moet worden gehouden.

Men zal bijvoorbeeld proberen de teksten didactisch op te stellen en bij hun redactie ook de schoolgaande jeugd in gedachte houden. Voor buitenlandse bezoekers moeten vertalingen worden voorzien van de verschillende educatieve media, in minstens drie talen (Frans, Nederlands en Engels). Deze vertaling kan echter wel op afzonderlijke informatiedragers worden aangebracht (bijvoorbeeld brochures of audiogidsen).

Elke tekst moet zijn aangepast aan de gekozen informatiedrager of medium (paneel, audiogids, interactieve informatiezuil) teneinde de pedagogische waarde te optimaliseren. Daarom is het nodig samen te werken met de decorbouwer om de teksten aan te passen aan de vooropgestelde media (aanpassing inhoud/vorm). Een van de moeilijkheden hierbij is dat de lengte van de tekst, en het aantal teksten, moet worden aangepast aan de door de decorbouwer opgelegde beperkingen. Elke opgestelde tekst wordt ter goedkeuring nagelezen door het wetenschappelijke comité dat zijn fiat geeft om de tekst af te drukken.

Op welke eventuele collectie kan men verder bouwen?

Het educatieve project is niet bedoeld om een collectie voor te stellen en de **hoofdcollectie van een Septentrion educatief project is de stad zelf**. De stad wordt in dit verband in haar patrimoniale, architecturale, maatschappelijke en milieu-aspecten beschouwd.

In een educatieve ruimte worden vooral reproducties van werken voorgesteld, en niet de werken zelf, in tegenstelling tot een museum.

Toch zijn er bepaalde elementen die de mensen kunnen helpen om de geschiedenis van de stad beter te begrijpen, bijvoorbeeld reliëfkaarten, en die behoren door hun historische karakter meestal tot de collectie van een museum, evenals verschillende andere iconografische objecten.

Voor tijdelijke tentoonstellingen kunnen werken van musea tijdelijk aan het educatieve project worden uitgeleend.

Zelfs bij tijdelijke tentoonstellingen leidt de aanwezigheid van een collectie ertoe dat er speciale eisen ontstaan op het vlak van bewaking (video, bewakingsagent, ...) en bewaaromstandigheden (klimaatregeling, hygrometrie, ...). Het is dus de taak van de ontwerper de nodige maatregelen te treffen om aan de vereisten voor de bewaring en bescherming van de eventuele tentoongestelde werken te voldoen.

Welke educatieve media?

De educatieve media ondersteunen in de eerste plaats een boodschap en moeten in die zin niet in een esthetisch kader worden gezien. Ze geven uitleg en duiding bij de aanwezigheid van “het object” stad, en dienen ter ondersteuning en materialisatie van de boodschap die door het project over de stad wordt uitgedragen.

Buiten de panelen met teksten en afbeeldingen, zijn er verschillende media en informatiedragers mogelijk voor een Septentrion educatieve ruimte: kaarten, reliëfkaarten/schaalmodellen, interactieve informatiezuilen, videoprojecties, ... Men dient ervoor te zorgen dat de gekozen media evolutief zijn ontworpen en de ontwikkeling en aanpassing van de boodschap mogelijk maken; dit geldt zowel voor de boodschap als om de informatiedragers zelf.

*Zie in dit verband het **Pavillon de l’Arsenal in Parijs**, dat het veranderende karakter van de voorgestelde inhoud heeft bewaard door gebruik van video. Daardoor kan op de lopende stadsprojecten worden ingespeeld.*

Men moet eveneens middelen voorzien om het onderhoud en de schoonmaak te vergemakkelijken, die kunnen worden verzorgd door de stadsdiensten, alsook een dagelijkse werking waarvoor geen specifieke competenties nodig zijn. Tot slot moet een onderhoudscontract worden afgesloten met een externe technische dienstverlener.

Het artefact

- > Reproductie van een voorwerp, laat toe educatieve objecten tentoon te stellen zonder deze in bezit te hebben, waardoor de problematiek met betrekking tot de bewaring en het onderhoud van originele kunstvoorwerpen niet van toepassing is.
- > Het gebruik van een artefact lost ook de problematiek op van het in bewaring geven van een object door een museum (voor tentoonstelling in een educatieve ruimte).
- > Heel vaak gebruikt wanneer er nauwelijks een collectie bestaat; het biedt de mogelijkheid het object anders te omkaderen en met schaalgroottes te spelen.

Reliëfplannen

- > Gemaakt door ingenieurs om bouwwerken van vestingwerken uit de achttiende eeuw voor te stellen. Deze reliëfkaarten zijn vandaag voor de meeste Septentrion

steden verzameld in het museum voor Schone Kunsten van Rijsel of het Musée des Invalides in Parijs. De kopieën van die reliëfkaarten die in de stad zelf worden tentoongesteld, bieden een historische blik op de vestingstad, op een bepaald moment in haar geschiedenis.

> Interessant medium om de historische stad te duiden. Het is mogelijk projecties op het plan te maken, of een lichtspel te creëren, teneinde de ontwikkelingen en ontwikkelingsprojecten van de stad in beeld te brengen.

> Ze nemen veel plaats in. Het is vaak moeilijk ze te verplaatsen in hun oorspronkelijke vorm, en de kosten voor een identieke kopie zijn hoog. Het is daarentegen wel mogelijk een reproductie te maken op een schaal aangepast aan het educatieve project, of om het te filmen, wat ook toelaat op bepaalde specifieke details in te zoomen.

Het schaalmodel

> Een schaalmodel geeft bijvoorbeeld een overzicht van fysieke fenomenen en is gemakkelijk aan te passen aan het gekozen thema (bijv. water, bouwtechnieken).

> Een schaalmodel kan het landschap, de architectuur van het gebied op verschillende schalen voorstellen.

> Een schaalmodel is eenvoudig te gebruiken en erg didactisch.

Interactieve informatiezuil met videobeelden

> Dankzij de informatiezuil kan de bezoeker zelf kiezen welke informatie hij te weten wil komen.

> Opgelet voor het **vereiste onderhoud** voor dit materiaal: dergelijke zuilen vereisen nog meer onderhoud dan informatiezuilen die buiten staan opgesteld.

De iconografische reproductie

> Het origineel kan een foto, een schilderij, een schets van een ingenieur zijn, ...

> De reproductie illustreert de stad doorheen de verschillende eeuwen, gezien vanuit verschillende invalshoeken.

> De reproductie kan worden voorgesteld in de vorm van grote boeken, uitgesteld of geïntegreerd in andere media (panelen, video's).

Video

> Een documentatiefilm kan de stad voorstellen in volle ontwikkeling, met scènes uit het leven gegrepen.

> Een video vormt een interessante pauze tijdens het parcours van de bezoeker en kan individueel of in groep worden bekeken.

> Een video kan gedeeltelijk of geheel worden gerealiseerd in samenwerking met het Septentrion netwerk.

> Men kan inwoners, gemeenteraadsleden of andere betrokkenen in de film aan het woord te laten.

> Een geluids- en beeldspecialist moet de video realiseren (de getuigenissen van inwoners kunnen worden opgenomen door een journalist bijvoorbeeld).

Verlichting

> De verlichting van een bezoekerstraject of een educatief parcours vormt op zich een educatieve actie waardoor de stad in een ander "licht" kan worden gezien.

> Het gaat erom een statische of scenografische verlichting te voorzien, die een belangrijke educatieve boodschap in zich draagt (zie bijvoorbeeld de verlichting van de Mont Saint-Michel in Frankrijk).

*Zie in dit verband de museografische ruimte van **Le Pont du Gard** in Frankrijk, waar men diverse educatieve media gebruikt en verschillende thema's behandelt.*

Welke mediatie-hulpmiddelen?

Mediatie-hulpmiddelen zijn de mobiele en individuele instrumenten ter ondersteuning van het bezoek aan het project. Ze maken het mogelijk het bezoek te verrijken door een bepaalde thematiek verder uit te diepen. Ze kunnen tot op zeker hoogte het personeelstekort opvangen (gidsen, begeleiders), ook al blijft persoonlijke begeleiding het mediatie-hulpmiddel (zie daarvoor p.43).

Er bestaan verschillende vormen, zoals:

De folder

- > Papieren informatiedrager. De folder of brochure is het voornaamste mediatie-hulpmiddel, zelfs educatieve middel, bij een bezoekerstraject. Het is altijd beter een goede folder te hebben, dan meerdere slecht opgestelde panelen die niet duurzaam zijn en die na 5 tot 8 jaar moeten worden vervangen.
- > De folder moet in een duidelijke, didactische stijl zijn opgesteld.
- > Hij kan worden aangepast aan de verschillende soorten publiek en kan worden vertaald in meerdere talen.
- > De folder moet worden gedrukt op duurzaam papier, in kleur en moet de grafische vormgeving van de stad en het Septentrion netwerk respecteren.
- > Hij moet regelmatig worden herzien, en dat is de reden waarom men een folder best niet in te grote oplagen laat drukken.

De audiogids

- > Mediatie-hulpmiddel waardoor de bezoekers **autonoom** hun bezoek kunnen afleggen (een gids is niet nodig)
- > De audiogids kan meertalig zijn.
- > Hij kan eveneens dienen als gids bij een bezoekerstraject of een educatief parcours. Dan dient hij te worden afgehaald bij de dienst voor toerisme of aan het onthaal van een openbare culturele dienst in ruil voor een waarborg.
- > De uitleg mag niet te lang zijn en moet een aanvulling vormen op de panelen en fiches die in de tentoonstellingsruimte of langs het parcours zijn opgesteld.
- > De technologie moet betrouwbaar zijn en gemakkelijk te gebruiken voor alle publieksgroepen.
- > De technische mogelijkheden van dit type medium evolueren erg snel: tegenwoordig kunnen ook geluiden worden afgespeeld en beelden worden getoond.
- > Audiogidsen worden door de gemeenschap gehuurd of aangekocht (hangt af van het aantal gebruikers); de stad of de Septentrion steden kunnen hun middelen ook samen aanwenden om aankoop en onderhoud te financieren.
- > Opgelet dat het materiaal **goed wordt onderhouden**.

*Zie in dit verband de audiogids van de stad **Montivilliers** (abdij en stad), met een versie voor volwassenen en een versie voor kinderen.*

Hoe de werking verzorgen van een educatief project?

Hoe een educatief project bezielen?

Welke activiteiten voorziet men in een educatief project?

Voor een bezoekerstraject of een educatief parcours:

- > **bezoeken met uitleg** in groep, bezoeken in vreemde talen tijdens vakantieperiodes;
- > **nachtelijke** bezoeken;
- > bezoeken voor **schoolgroepen** onder begeleiding van de leerkracht.

In het geval van een educatieve ruimte (gedeelde ruimte of autonoom educatief centrum), vormt het educatieve project een instrument ten dienste van het cultuur- en toeristisch beleid van het gebied. Het is dan ook van belang om regelmatig activiteiten met interessante inhoud te organiseren.

Er kunnen verschillende soorten activiteiten worden georganiseerd:

- > thematische ondersteuning van **geleide bezoeken** aan de stad of het gebied, met mogelijkheden voor bezoeken in verschillende talen;
- > **tijdelijke tentoonstellingen** die kunnen worden opgezet in samenwerking met andere steden uit het Septentrion netwerk;
- > **colloquia**, wetenschappelijke studiedagen met experts waarbij verschillende partners uit het netwerk worden uitgenodigd;
- > **avondconferenties** waarbij soms externe experts die bij het project zijn betrokken, worden uitgenodigd afhankelijk van de behandelde thema's;
- > **stadsdebatten** en vergaderingen over de stedelijke ontwikkelingsprojecten.

*Zie in dit verband de verschillende culturele acties en activiteiten gerealiseerd door het Atelier du patrimoine van **Saintes**: Noctambulations (avondlijke geleide bezoeken met artistieke voorstellingen), conferentiacyclus voor inwoners met als onderwerp de inleiding in de kunst- en architectuurgeschiedenis, deelname aan het nationale project "Vivre les Villes" voor de sensibilisering ten aanzien van hedendaagse architectuur, ...*

De activiteiten van het educatieve project moeten ook acties omvatten voor **gehandicapte personen**, meer bepaald specifieke begeleide bezoeken, zoals bezoeken vertaald in gebarentaal, bezoeken waarbij de objecten aangeraakt mogen worden enz.

Welke personen en functies zijn nodig om een educatief project te ondersteunen en bezielen?

Voor een bezoekerstraject of een educatief parcours kunnen de bezoeken worden geleid door een erkende gidsen.

Voor een gedeelde ruimte of een educatief project is een professioneel erfgoedbeheerder nodig. Diens competenties en functies zijn verwant aan deze van de animatoren voor architectuur en erfgoed van het netwerk "Villes et Pays d'Art et d'Histoire" in Frankrijk. Dankzij zijn specifieke vorming kan hij verschillende soorten activiteiten organiseren rond het erfgoed, onder meer voor jongeren.

Wat is een animator voor architectuur en erfgoed?

Als professional op het vlak van mediatie is de animator voor architectuur en erfgoed belast met de ontwikkeling van een beleid voor de valorisatie van het plaatselijk architecturaal en historisch erfgoed. Hij heeft een hogere opleiding geschiedenis, kunstgeschiedenis of architectuur genoten.

Bijgestaan door gidsen, organiseert hij geleide bezoeken, kinderateliers en uiteenlopende acties met de inwoners als doelpubliek. Hij is de projectleider voor de uitwerking van het educatieve project in zijn gebied.

In Frankrijk is "animator voor architectuur en erfgoed" de naam van de mediator van het netwerk "Villes et Pays d'Art et d'Histoire".

Als de stad niet beschikt over een professioneel erfgoedbeheerder, kunnen de activiteiten worden georganiseerd door:

- > de museumbewaarders als de stad over een museum beschikt;
- > al naargelang de behoefte, externe professionals (professionele mediators, studenten geschiedenis, architectuur, stadsplanning... nadat zij een specifieke opleiding hebben genoten);
- > de stadsarchivaris of iemand van diens team;
- > de bibliothecaris of iemand van diens team;
- > of rechtstreeks in samenwerking met leerkrachten (geschiedenis, aardrijkskunde, stadsplanning, natuurwetenschappen, ...). Het inzetten van leerkrachten vereist een grote inspanning van de stad op het vlak van bewustmaking en engagement teneinde hen aan te moedigen om initiatieven te nemen en deze in het educatief project te kaderen;
- > zeer sporadisch, of op bestelling waarbij het project vooraf wordt gedefinieerd, de plaatselijke heemkundige kring, milieuorganisaties...

Afhankelijk van het project, kan de minimaal vereiste ploeg verschillen:

- > voor een educatief parcours of een geleid bezoek, een gids. Meerdere partners van het netwerk kunnen eenzelfde professionele gids met elkaar delen, die dan de activiteiten in de verschillende steden verzorgt. Geleide bezoeken kunnen ook door vrijwilligers worden uitgevoerd; die vrijwilligers moeten wel door een professionele gids of door het Septentrion netwerk worden opgeleid;
- > voor een gedeelde ruimte is minimaal een professional nodig die halftijds in de educatieve ruimte werkt en halftijds binnen het onthaalteam, wat ook een echte link garandeert tussen de verschillende ruimten;
- > voor een educatief centrum is een specifieke ploeg noodzakelijk.

Hoe kunnen jongeren worden gesensibiliseerd?

Waarom jongeren sensibiliseren?

Jongeren moeten een prioritair publiek uitmaken voor de educatieve acties binnen Septentrion:

- > teneinde hun kennis over hun dagelijkse leefomgeving verder te ontwikkelen (vanuit een patrimoniaal en evolutief standpunt);
- > teneinde hen aan te moedigen om prospectief en vanuit een standpunt als burger na te denken over de ontwikkeling van die leefomgeving.

Om die redenen moet een animatieproject worden gerealiseerd dat specifiek op jongeren is gericht. De informatie die in het educatief project wordt voorgesteld moet voor hen toegankelijk worden gemaakt zodat ook zij zich voor de behandelde thema's interesseren en deze kunnen vatten. Onder de acties gericht op jongeren, dient een onderscheid gemaakt tussen projecten die in samenwerking met de leerkracht binnen de schooltijd worden georganiseerd en de activiteiten die buiten de

schooluren worden georganiseerd in samenwerking met onthaalinstellingen (jeugdhuizen, vakantiewerking, maatschappelijk centrum, ...). Jongeren die individueel door hun ouders worden ingeschreven, kunnen deelnemen aan buitenschoolse activiteiten.

Voor wat betreft de doelstellingen van het educatief project ten aanzien van jongeren moet het volgende worden bepaald:

- > welke jongeren wil men in de eerste plaats bereiken,
- > welke sensibilisering, welke kennis overdragen,
- > welke wijze van participatie en reflectie,
- > welke activiteiten.

Wat is een pedagogisch project?

Een pedagogisch project wordt in samenspraak bepaald door de leerkracht (pedagogische inbreng) en de erfgoedbeheerder (geschiedkundige, kunsthistorische, architecturale inbreng). Het kan steunen op praktische workshops, naar het voorbeeld van de projecten van verschillende pedagogische animatienetwerken en -structuren (in Frankrijk de workshops van CAUE, het netwerk Villes et Pays d'Art et d'Histoire, het initiatief Education nationale – Culture met erfgoedklassen en klassen met een artistiek en cultureel project, Art et Culture...).

Welke instrumenten zijn nodig om een pedagogisch project te starten?

De verschillende pedagogische acties moeten worden voorbereid met de leerkracht, met eventueel een voorbereidend klasbezoek van de gids of de mediator die de jongeren zal begeleiden.

Wat is een pedagogisch boekje?

Het pedagogisch boekje bestaat uit meerdere elementen:

- > het **boekje voor de leerkracht (of pedagogisch dossier)** waarin de thematiek en de verschillende elementen die eventueel kunnen worden uitgewerkt, afhankelijk van het leerprogramma, worden uitgelegd.

Het laat de leerkracht toe het klasbezoek aan het educatief project voor te bereiden. Men kan er inleidende teksten in opnemen over de behandelde thema's, foto's, reproducties, bibliografische verwijzingen...;

- > het **boekje voor de leerling** dat deze laatste het bezoek aan het project laat beleven in de vorm van spelletjes, rebussen, speurtochten, ... en dat ook na het bezoek nog verder kan worden gebruikt. Dit boekje moet erg handig zijn in gebruik, van klein formaat, ludiek, aangenaam, interactief. Het moet de leerling precieze kennis bijbrengen en hem een thematisch bezoek van de tentoonstelling voorstellen.

Het boekje voor de leerling moet ook buiten de schooluren ter beschikking worden gesteld van jeugdgroepen.

Er kunnen verschillende boekjes worden gemaakt in functie van de leeftijd en voorkennis van de leerlingen.

Het pedagogisch boekje moet het kind toelaten om het bezoek zelfstandig af te leggen.

Wat is een pedagogisch atelier of workshop?

Een pedagogisch atelier wordt geleid door een professional en is gericht op de ontdekking en assimilatie van kennis via praktische workshops rond thema's die betrekking hebben op erfgoed en stadsontwikkeling.

Ze vinden doorgaans plaats in de educatieve ruimte, maar kunnen ook in een school worden georganiseerd, waarbij men ervoor dient te zorgen dat het nodige materiaal aanwezig is.

Voorbeelden van elementen van een pedagogische workshop: maken van overzichtsfoto's van de stad, van een schaalmodel van de toekomstige stad enz. Die oefeningen vormen op zich geen volwaardig atelier maar kunnen een workshop

ondersteunen, tijdens dewelke meerdere soorten oefeningen aan bod komen zodat de deelnemers het behandelde thema op verschillende manieren ontdekken.

Een workshop omvat bijvoorbeeld vaak volgende luiken:

- > Een “wetenschappelijk” luik: de deelnemers krijgen de theorie voorgeschoteld.
- > Een ‘pedagogisch” luik: de deelnemers doen een activiteit (restauratie, reconstructie, knutselen ...) rond het thema.
- > Een “ludiek” luik: de verworven kennis wordt op speelse wijze in praktijk gebracht.

*Zie in dit verband de pedagogische activiteiten die door de erfgoedbeheerders van **Saint-Omer** en **Cambrai** worden georganiseerd voor jongeren.*

Welke werkingswijze?

Betalend of gratis?

Kosteloosheid, die vanzelfsprekend is voor een educatief parcours, is de klassieke werkingswijze voor een educatieve ruimte omdat op die manier een zo ruim mogelijk publiek wordt bereikt en er geen drempel bestaat om de educatieve ruimte te komen ontdekken. Om die reden wordt ten stelligste aanbevolen van elk Septentrion educatief project een “gratis toegang” initiatief te maken.

Verder kan de installatie van een ticketmachine of een ticketbalie een kostelijke zaak zijn, die niet wordt gedekt door de financiële inkomsten die men hoopt te genereren: verplicht personeel aan de inkom, te betalen lasten wanneer men een bepaald bedrag aan inkomsten overschrijdt.

Er bestaat ook de mogelijkheid om een dubbel tarief te hanteren: gratis voor de inwoners van de stad en betalend voor externe bezoekers (de huidige Franse wetgeving is niet duidelijk omtrent deze kwestie van discriminatie op grond van de woonplaats van de bezoeker; op dit bepaalde punt worden verder ook beslissingen verwacht op Europees niveau).

In de mate van het mogelijke is het evenwel aangewezen om een ticket af te drukken, ook als de inkom gratis is, zodat met een zicht heeft op de bezoekersaantallen en de drukste uren van het educatief project, en de minimale openingsuren hieraan eventueel kan aanpassen.

Welke openingsuren?

Het gaat er niet zozeer om zolang mogelijk open te zijn, dan wel om de openingsuren vast te leggen in functie van het publiek dat men prioritair wenst te bereiken:

- weekends voor volwassenen, gezinnen en toeristen (bezoekers uit de streek, internationaal en nationaal toerisme);
- weekdays voor scholieren.

De openingsuren kunnen seizoensgebonden zijn (toeristisch hoog- of laagseizoen, schoolvakanties, ...); zo ook de activiteiten teneinde deze zo goed mogelijk aan te passen aan de verschillende soorten bezoekers.

De opening van het educatief project is makkelijker in een gedeelde ruimte omdat het onthaalpersoneel daar door verschillende projecten wordt gedeeld. Hier dient men de openingsuren goed te coördineren.

Welk soort beheer?

In het algemeen kunnen educatieve projecten, en meer bepaald educatieve centra, in staatsbeheer worden georganiseerd (door het betreffende gemeentebestuur), of hun beheer kan worden gedelegeerd (aan een openbare culturele instelling, aan een vereniging enz.).

Voor de partners in Frankrijk

<i>Soort beheer</i>	<i>Waarom</i>	<i>Gevolgen</i>	<i>Nadelen</i>
Staatsbeheer	Enige oplossing wanneer de eigen exploitatiemiddelen beperkt zijn	Organisatie en werking van voorzieningen geïntegreerd in gemeenschap. Geen eigen budget.	Stelsel van openbare aanbestedingen Geen zicht op de resultaten en financiering van de activiteit, met name in geval van subsidies
Zelfstandig beheer	Omdat commercieel initiatief	Geen rechtspersoon maar financiële autonomie.	

		Bestuursorganen onderscheiden van gemeenschap.	
Persoonlijk beheer	Individualisering van het beheer van een openbare dienst.	Rechtspersoon en financiële autonomie Eigen raad van bestuur.	
Afgevaardigd beheer: Délégation de Service Public (DSP)	Geen openbare aanbesteding verplicht voor een openbare of private overnemer	Contract tussen gemeenschap en overnemer. Meerdere soorten contracten: concessie, uitbesteding, overheidsbedrijf met winstdeelneming	Geen rechtstreekse vat van de gemeenschap op de voorzieningen. Onzekerheid mbt de financiering van de vereniging.

Welk statuut aannemen indien het beheer wordt gedelegeerd?

Voor de partners in Frankrijk

<i>Statuut</i>	<i>Waarom</i>	<i>Gevolgen</i>	<i>Nadelen</i>
EPCC/Etablissement culturel public	Mogelijkheid om meerdere gemeenschappen te verenigen voor het beheer van de voorzieningen. De staat is niet noodzakelijk aanwezig		
Association (vereniging)	Voornaamste private overnemer van de culturele sector (in het kader van een DSP)	Soepele organisatie en werking. Overeenkomst te sluiten tussen gemeenschap en vereniging, met name om het voortbestaan van deze laatste op middellange en lange termijn te garanderen.	Geen rechtstreekse vat van de gemeenschap op de voorzieningen (risico op feitelijk beheer). Moeilijke positionering ten overstaan van openbare sector. Onzekerheid mbt de financiering van de vereniging.

Welk personeel is nodig voor het technisch onderhoud?

Er zijn verschillende soorten terugkerende taken en werken nodig om de optimale levensduur van een educatief project te garanderen: regelmatig schoonmaken, dagelijks onderhoud van het materieel (lampen vervangen enz.), preventief onderhoud. Welk technisch personeel men ook inschakelt voor deze werken, in ieder geval dient men ervoor te zorgen dat defect educatief materiaal zo snel mogelijk wordt gerepareerd.

- > educatief parcours: zeer regelmatig onderhoud vereist; hiervoor kunnen de technische diensten van de stad of gemeente worden ingeschakeld.
- > gedeelde ruimte: ook hier kunnen schoonmaak en onderhoud worden verzorgd door de technische diensten van de stad of gemeente.
- > educatief centrum: het dagelijks onderhoud en het schoonmaken kunnen door de stadsdiensten worden verzorgd of uitbesteed aan een externe, privé-firma.

Moet een educatief project bewaakt worden?

De bewaking van een educatief project is afhankelijk van de aard ervan. In alle gevallen kan de decorbouw een deel van de beveiliging van de tentoonstelling tegen

beschadiging waarnemen (vitrines, barrières om het publiek op afstand te houden, alarminstallatie, ...).

> educatief parcours: geen bijzondere bewaking nodig

> gedeelde ruimte: de educatieve ruimte moet optimaal en regelmatig open zijn en beide ruimten kunnen samen worden bewaakt.

> educatief centrum: men dient minimaal een bewakingsagent aan te stellen waarvan de aanwezigheid ook ontradend is ten aanzien van eventuele vandalenstreken in de tentoonstellingsruimte; camerabewaking behoort ook tot de mogelijkheden.

Investerings- en werkingsbudgetten

Dit artikel behandelt specifiek de educatieve ruimten (gedeelde ruimte en educatief centrum).

Hoe kunnen deze worden geëvalueerd?

Voor elke educatieve ruimte moet een grondige haalbaarheidsstudie worden uitgevoerd om ervoor te zorgen dat het project is afgestemd op de financiële en personeelsmiddelen van de stad en op die manier de duurzaamheid ervan te verzekeren.

- **investering:** in hoofdzaak afhankelijk van de gekozen plaats voor de inplanting van het educatief project (gedeelde ruimte of eigen ruimte, gebouw restaureren of niet, werken om de ruimte toegankelijker te maken, te beveiligen, ...);
- **werking:** men dient alle terugkerende uitgaven op te lijsten, die door de gemeenschap zullen worden gedragen.

Typische werkingskosten:

- > personeel: onthaal, activiteiten, onderhoud
- > activiteiten
- > onderhoud en schoonmaak
- > nutsvoorzieningen (water, elektriciteit)
- > maintenance (informatica, video...)

Hoe kunnen de werkingskosten worden gedrukt?

De keuze om een educatief project op te zetten in een gedeelde ruimte maakt het mogelijk een belangrijk deel van de werkingskosten van de educatieve ruimte te delen.

Door partnerships aan te gaan met andere culturele instellingen kan men synergieën creëren op het vlak van onthaalinfrastructuur, bewaking en activiteiten.

Zie hoofdstuk "Welke partnerships, welke relaties met de culturele en economische omgeving?"

Lokale verenigingen: hoe kunnen de verenigingen worden ingeschakeld?

Lokale verenigingen kunnen een erg waardevolle bijdrage leveren:

- > **kennis** over de geschiedenis, het milieu en de architectuur van het gebied;
- > bezielen en openen van een educatieve ruimte;
- > organisatie van **uitzonderlijke bezoeken**, evenementen of conferenties.

Wat mag men van verenigingen verwachten?

> **voor de realisatie van het educatief project** laat een beroep op vrijwilligers toe om gebruik te maken van bestaande kennis en van de grondige kennis van resourcepersonen over bepaalde aspecten van de ontwikkeling en geschiedenis van het gebied. Op die manier kunnen ook burgers worden betrokken bij de realisatie van het educatief project.

> **voor de werking van het educatief project** laat een beroep op vrijwilligers toe om meer openingsuren te verzekeren en op die manier te besparen op de werkingskosten. Dit is met name een oplossing voor steden en gemeenten met een beperkt budget voor cultuur.

Het Septentrion netwerk kan bijvoorbeeld opleidingssessies organiseren waarbij vrijwilligers worden opgeleid in het onthaal van publiek.

Vrijwilligers kunnen sporadisch ook worden ingezet voor de begeleiding van evenementen.

Wat mag men niet verwachten van verenigingen?

> **in de ontwerpfase van het educatief project**: het beroep op verenigingen mag niet verhinderen dat men professionals inschakelt (realisatie en bezieling van het educatief project). Men mag hen bijvoorbeeld de redactie van educatieve panelen niet toevertrouwen;

> **voor de bezieling van het educatief project**: men mag van verenigingen niet verwachten dat zij instaan voor de regelmatige werking van het centrum of het project constant zullen ondersteunen. De human resources van verenigingen zijn immers vaak precair, en berusten dikwijls op enkele mensen die niet altijd even beschikbaar zijn. Een educatieve ruimte die enkel en alleen op basis van vrijwilligers wordt open gehouden loopt, naast de vraag naar de competentie van de vrijwilligers, het risico op onregelmatige openingsuren. Op termijn bedreigt dit het bestaan zelf van het educatief centrum.

Opgelet ook dat de verenigingen zich een project op het niveau van het Septentrion-gebied niet quasi-exclusief gaan toe-eigenen.

Welke partnerships, welke relaties met de culturele en economische omgeving?

Hoe verleidt men het publiek om het educatief project te bezoeken?

De communicatie moet worden verzorgd door de communicatiedienst van de stad, de toeristische dienst, zodat deze aansluit bij de grafische stijl van de stad.

De communicatie in haar geheel moet het publiek bewust maken van het bestaan van het educatief centrum en zin geven om ernaartoe te gaan. Hiervoor zijn verschillende media aangewezen, bijvoorbeeld:

- > bewegwijzering in de stad (borden, wegmarkeringen,...);
- > affiches bij lokale handelaars en in restaurants;
- > presentatiebrochures op de dienst voor toerisme en in alle culturele en toeristische gebouwen van de stad (met name musea, bibliotheek, ...);
- > alle communicatiemiddelen waarover de stad beschikt naar haar inwoners toe.

Als het educatief project niet centraal is gelegen in de stad, of men op de gekozen plaats niet meteen een dergelijk centrum verwacht (bijvoorbeeld een voormalig stadhuis), is het des te noodzakelijker om te werken aan de zichtbaarheid van het educatief project.

Welke partnerships aangaan voor de animatie van het educatief project?

De educatieve ruimte moet een **plaats** zijn die openstaat voor partnerships met andere instellingen. Dit geldt des te meer wanneer de eigen middelen van het educatief project beperkt zijn.

Het is een potentiële **ontmoetingsplaats en werkplaats** voor de verschillende diensten van de stad (dienst cultuur, stadsplanning, bibliotheek, archief, museum,...). In dat geval kan het nodig zijn om deze samenwerking tussen de verschillende stadsdiensten en entiteiten te formaliseren.

De werking van het educatief project kan deels berusten op de steun van andere stadsdiensten.

Zo kunnen stadsagenten van het museum of de dienst toerisme instaan voor de **bewaking** als het educatief project in dezelfde lokalen is gehuisvest.

De **animatie** kan ook worden verzorgd door animatoren van het museum of door stadsgidsen. De animatie van workshops kan voor een deel aan de leerkrachten zelf worden toevertrouwd, op voorwaarde dat een methodologisch handboekje wordt uitgewerkt zodat zij zelfstandig kunnen werken.

Welke werken kunnen binnen een partnership worden uitgevoerd?

De dynamiek van het educatief project kan deuren openen naar bestaande uitwisselingsinstrumenten tussen culturele en educatieve instellingen, zoals "Education et Culture" in Frankrijk.

Versillende stadsentiteiten kunnen partnerships aangaan om verschillende soorten acties in het getouw te zetten. In het geval van een gedeelde ruimte zal men uiteraard een specifiek partnership aangaan met het onthaal, in de mate dat deze een culturele en toeristische roeping heeft.

> dienst Ruimtelijke ordening

. Permanente tentoonstelling

De dienst Ruimtelijke ordening of stadsplanning kan worden gevraagd om de teksten te schrijven over de stedelijke ontwikkeling van de stad, met name voor de presentatie van de grote projecten van het gebied.

. Activiteiten

De verantwoordelijke voor de animatie van het educatief project kan samenwerken met de dienst Ruimtelijke ordening voor de coproductie van tijdelijke tentoonstellingen, onder meer rond het thema van de huidige ontwikkeling van de stad. Hij kan de samenwerking ook toespitsen op de presentatie van stadsprojecten.

> **het stadsarchief**

. Coproductie van tijdelijke tentoonstellingen in functie van de beschikbare middelen.
Het stadsarchief kan ook een deel van zijn fonds tentoonstellen, vooral gelet op het feit dat deze dienst vaak zelf niet over een culturele ruimte beschikt.

> **de mediatheek**

De mediatheek kan een regelmatige partner zijn van het educatief project:
. pedagogische activiteiten geleid door de bibliothecaris en zijn team;
. documentatiecentrum: samenstelling van een thematisch fonds in relatie met het educatief project.

> **het museum**

. Collecties

Sommige museums stellen stukken tentoon die een bijzondere betekenis zouden krijgen in de educatieve ruimte (reliëfkaart of kopie van een reliëfkaart, schilderijen of gravures met stadsgezichten, manuscripten ...).

De educatieve ruimte kan deze op langere termijn in bewaring nemen; daarvoor is een specifieke overeenkomst nodig met het museum afhankelijk van het statuut van de collecties. De educatieve ruimte kan ook gewoon kopieën tentoonstellen van voorwerpen uit de collectie (artefacten, reproducties).

. Animatie

Er kunnen activiteiten worden georganiseerd, afgestemd op de activiteiten die in het museum plaatsvinden, zodat het publiek van complementaire culturele en historische bronnen kan genieten.

> **scholen**

Men kan zich in het bijzonder richten op de sensibilisering van de directies van scholen zodat deze hun leerkrachten aanmoedigen om gebruik te maken van het educatief project als aanvulling op en illustratie van het schoolprogramma, zowel voor de lessen geschiedenis, als voor milieu- en maatschappelijke vraagstukken.

De voorbereiding van pedagogische ateliers en specifieke bezoeken voor scholen moet gebeuren in samenspraak met de leerkracht, met name om de behandelde thema's af te stemmen op het schoolprogramma. Het bezoek kan in de klas worden voorbereid en na het bezoek kan een nabespreking worden georganiseerd.

> **de dienst voor toerisme**

De dienst voor toerisme kan een bezoek aan de educatieve ruimte opnemen in zijn rondleidingen. De educatieve ruimte kan dan het vertrekpunt worden van geleide bezoeken of deel uitmaken van een educatief parcours.

De dienst voor toerisme is ook de voornaamste promotor voor bezoekerstrajecten en educatieve parcours.

Welke economische omgeving?

Om toeristen te ontvangen, zijn volgende voorzieningen noodzakelijk:

- een nabijgelegen parkeerterrein;
- vlot bereikbaar met het openbaar vervoer;
- kwaliteitsvolle restaurants en eetgelegenheden;
- eventueel mogelijkheid om te overnachten.

Het bezoek van toeristen aan het educatief project kan eventueel een plaatselijke economische impact hebben, met name voor de restauranthouders en hoteluitbaters indien zij een kwaliteitsvol aanbod hebben.

Verder kan het educatief project, als instrument om de stad en haar omgeving te ontdekken, toeristen aanmoedigen om de stad een volgende keer opnieuw aan te doen.

Hoe kan men het Septentrion-begrip inschakelen in een “Centre d’Interprétation de l’Architecture et du Patrimoine” (VPAH netwerk)?

Deze vraag stelt zich in het bijzonder voor de Franse Septentrion-partners, waarvan sommige zijn ingeschakeld in het netwerk Villes et Pays d’Art et d’Histoire.

Er dient geen specifiek onderscheid gemaakt; in het kader van het netwerk Villes et Pays d’Art et d’Histoire, zullen de Septentrion-thema’s aansluiten bij het werk in het educatief project. Zij zullen hier niet specifiek van losstaan.

De expliciete verwijzing naar het Septentrion-netwerk moet worden opgenomen, met name in de Septentrion-instrumenten die eventueel worden uitgewerkt om het Septentrion-netwerk voor te stellen.

Documentatiebronnen

Gidsen voor het beheer van projecten op het vlak van de valorisatie van het erfgoed
« Centre d'Interprétation de l'Architecture et du Patrimoine – Mode d'emploi », Ministère de la Culture, Direction de l'architecture et du patrimoine, 2004
Online beschikbaar op de site van het label "Villes et Pays d'Art et d'Histoire".
http://www.vpah.culture.fr/vpah/publi/ciap_guide.pdf

Guide de valorisation du patrimoine rural, Ministère de l'Agriculture et de la Pêche, 2001

Methodologische gids *Sentinelles des Alpes*

Debatten rond educatie en interpretatie

« Questions méthodologiques autour de la conception des centres d'interprétation », entretien avec Martine Thomas-Bourgneuf par Noémie Drouguet, *La lettre de l'OCIM*, n°98, mars-avril 2005

« Au service du projet éducatif de l'exposition : l'interprétation », Daniel Jacobi et Anik Meunier, *La lettre de l'OCIM*, n°61, 1999

Circuit d'interprétation, Powerpointpresentatie gerealiseerd door CAUE, vertoond tijdens de Big Meeting te Maastricht.

Hulpbronnen voor de specifieke elementen van het project

Charter voor de opvang van mindervalide personen in culturele voorzieningen, gepubliceerd door het Franse Ministerie van Cultuur.

Online beschikbaar op de website van het Ministerie van Cultuur:

<http://www.culture.gouv.fr/culture/politique-culturelle/handicap/charte.htm>

ICOM – International Council of Museums

<http://icom.museum/francais.html>

Voor de definitie van een Wetenschappelijk en cultureel project, zie de methodologie voorgesteld door de Direction des Musées de France voor de Franse musea.

<http://www.culture.gouv.fr/culture/dmf/museofiches/METHODOLa.pdf>

Openbare aanbestedingen

Voor de partners in Frankrijk: loi relative à la Maîtrise d'Ouvrage Publique (loi MOP)

<http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/Ajour?nor=&num=85-704&ind=1&laPage=1&demande=ajour>

In de tekst aangehaalde educatieve projecten

- Cambrai

Service animation du Patrimoine
Maison Falleur
39, rue Saint-Georges
59400 CAMBRAI
+33(0)3 27 82 93 85

- Figeac

Zie persdossier "Chantiers du quotidien", online beschikbaar
<http://www.ville-figeac.fr/patrimoine/dossier%20de%20presse.pdf>

Service animation du patrimoine
Palais Balène
7, rue Balène
Tél. : + 33 (0)5 65 50 31 09

- Luxembourg

Parcours Vauban
http://www.culture-routes.lu/php/fo_index.php?lng=fr&dest=bd_pa_det&id=0000027

- Montauban

http://www.montauban.com/connection_patrimoine/index.html

Centre d'Interprétation de l'Architecture et du Patrimoine
ancien Collège des Jésuites
2, rue du Collège
82000 Montauban
tél : 05 63 66 04 49
fax 05 63 91 31 77

- Montivilliers

<http://www.ville-montivilliers.fr/>

Hôtel de ville
Service patrimoine
8, rue de Colomb
46100 FIGEAC
Tél. : + 33 (0)2 35 30 96 66

- Pavillon de l'Arsenal

<http://www.pavillon-arsenal.com>

- Pont du Gard

<http://www.pontdugard.fr/>

- Saint Omer

http://www.ville-saint-omer.fr/histoire_patrimoine/visite_dec.php#

Animation
du patrimoine
22 rue du Lycée
62500 Saint-Omer
Tél 03 21 88 89 23
Fax 03 21 88 55 74

- Saintes

<http://www.saintonge-patrimoine.com/>

Checklist voor de implementatie van het project

	JA	NEE
Heeft u vooraf volgende zaken bepaald:		
de doelstellingen van het educatief project?		
het doelpubliek ?		
het soort educatie/interpretatie?		
de waar te nemen functies ?		
de voorziene ruimten ?		
Voor het beheer van het project, heeft u volgende zaken vastgelegd:		
de personen die zullen meewerken aan de voorbereiding van het project?		
de expertise die moet worden aangezocht?		
de verschillende te volgen stappen ?		
de details van de realisatie?		
hoe de afgevaardigden en partners mobiliseren ?		
Voor wat betreft de projectruimten, heeft u het volgende onderzocht:		
de definitieve plaats ?		
de noodzakelijk financiering voor een eventuele restauratie van een erfgoedgebouw?		
de opvangcapaciteit ?		
de normen inzake veiligheid en toegankelijkheid?		
de nodige voorzieningen voor de opvang van mindervalide personen ?		
Voor wat betreft de realisatie van het educatieve aspect zelf, heeft u volgende kwesties opgelost:		
wie gaat het educatief materiaal verzamelen?		
wie zijn de leden van het wetenschappelijk comité ?		
welke thema's zullen worden ontwikkeld?		
welke hulpbronnen zullen worden gebruikt?		
wie schrijft de educatieve teksten ?		
welk zijn de educatieve hulpmiddelen ?		
welk zijn de mediatie tools ?		
Om het educatief project aantrekkelijk te maken, heeft u aan het volgende gedacht:		
welke activiteiten moeten worden georganiseerd rond het educatief project ?		
wie zal verantwoordelijk zijn voor deze activiteiten?		
welke sensibiliseringsacties zullen worden gevoerd ten aanzien van jongeren ?		
Voor wat betreft de werking van het educatief project, heeft u volgende kwesties opgelost:		
zal de toegang tot het project gratis zijn of betalend ?		
welk zijn de openingsuren ?		
welk soort beheer ?		
het personeel voor het technisch onderhoud ?		
het bewakingspersoneel ?		
het budget van de investering ?		
het budget voor de werking ?		
de relaties die moeten worden aangeknoopt met lokale verenigingen ?		
Voor wat betreft de projectomgeving, heeft u een strategie uitgewerkt voor:		
de communicatie rond het project?		
het werk dat in partnership wordt uitgevoerd voor de animatie van het project?		
het betrekken van de economische omgeving bij het project?		

